UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub Nr. 163 Trib. Ilfov.

ABONAMENTE: Lei 220 pe 1 an
„ 120 pe 6 luni

TELEFON: 5.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREŢUL 5 LEI

ANUL XLVIII • Nr. 2
SAMBATA 14 IANUARIE 1939

Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Eterna coloare a vieţii

de prof. N. I. HERESCU

Amatorii de literatură se întreabă deseori care să fie taina farmecului veşnic exercitat de arta poeţilor de demult asupra tuturor celor ce unesc gustul cu priceperea. Să nu fie cumva simpla curiozitate a unor oameni trăind din cultul trecutului? Să nu fie şi aceasta încă o modă, încă o formă de afectaţie, de snobism, — „moda anticului?".

Trăinicia marilor scriitori ai antichităţii are, în realitate, o cauză mult mai firească: este legătura dintre opera lor şi viaţa de toate zilele, viaţa aceia simplă, umilă, banală, care formează existenţa de totdeauna a omului din mulţime. Dintele timpului poate măcina opere cât de mari care aparţin vremilor apuse, dar nu se poate atinge de acelea care au închis, în substanţa lor, ceiace aparţine tuturor vremurilor, fără deosebire.

Iată, de pildă, Horaţiu.

Printre poeţii lumii vechi, puţini par să fie mai moderni, mai aproape de inima şi de mentalitatea noastră, ca Horaţiu. Poet antic, el este totuşi nou, pentru a fi ştiut să surprindă, din viaţă, câteva din liniile ei neschimbătoare. Undeva, în cinci cuvinte, poetul face această revelatoare mărturisire: „Quisquis erit vitae scribam color". El vrea, aşa dar, să pună, în versurile sale, viaţa adevărată, oricum ar fi ea. „Color vitae", culoarea vieţii, iată calitatea esenţială a poeziei horaţiene. Ea trădează şi gustul pentru concret, această trăsătură generală a psihologiei romane, dar ne arată şi un neasemănat „dar de a vedea", trăsătură caracteristică a geniului horaţian, pe care cultivatorii poetului o pun tot mai mult în lumină [1]).

Horaţiu priveşte împrejur şi nimic nu scapă ochiului său de mare meşter. In primul rând, se înţelege, priveliştea. In versurile lui defilează privelişti de primăvară, cu isvoarele alergând deasupra pietrelor acoperite de muşchi; privelişti de vară, inundate de soare, sub care străluceşte marmura caldă a statuilor; privelişti de iarnă, cu arborii striviţi sub povara zăpezii.

Dar preferinţele lui Horaţiu merg nu atâta către observarea naturei neînsufleţite, cât mai ales către tipul uman, mai exact: către tipul viu, însufleţit, căci animalele ocupă şi ele atenţia poetului. Cine a citit pe Horaţiu nu mai uită, de exemplu, profilul de măgăruş, obidit şi resemnat, cu urechile pleoştite şi spinarea încovoiată de povara prea grea; sau pe savurosul câine de vânătoare, care face exerciţii cu o veche piele de cerb lăsată pentru el în curtea fermei.

Trecând la tipul uman, cât de viu, cât de văzut este portretul copiilor de centurioni mergând la şcoala din Venusia, cu tăbliţele şi maşina de numărat, agăţate de braţul stâng; portretul lui Volanerius, acel bolnav paralisat de gută care, pătimaş după jocurile de noroc, a tocmit un servitor ca să dea el cu zarul în locul lui; portretul lui Tigellius, aci îmbrăcat ca un rege şi poftit la masă numai la oamenii mari, şi aci mulţumindu-se cu o togă răpănoasă, cu o masă rustică şi o singură solniţă, îmbrăcăminte şi mobilier de om nevoiaş.

Portretul este însă numai un detaliu desprins din tabloul larg al vieţii. Mai multe portrete, reunite într'un cadru şi puse în mişcare, reconstituesc tabloul în întregul lui.

Iată, la ţară, sosirea pe neaşteptate a vecinului care, pe o zi cu ploaie, ne mai ştiind cum să-şi omoare timpul, vine şi se invită la dejun, gazda trebuind să improvizeze repede un desert compus din nuci, smochine şi struguri uscaţi.

Iată, la el acasă, pe jurisconsultul celebru care, ca medicii la modă din zilele noastre, ies pe uşa din dos, în vreme ce clienţii continuă să aştepte răbdători în sala de aşteptare, socotind că în biroul său maestrul e cufundat în lucru.

Iată taifasul, sfătos şi filosofic, pe care Scipio şi Lelius „în halat şi papuci", îl au cu Lucullus, aşteptând să fiarbă legumele pentru cină.

Iată şi pe curtezana care nu se mulţumeşte să-şi lase adoratul să aştepte la uşă, ci, pe fereastră, îi mai aruncă în cap o găleată cu apă rece.

Iată, în fine, pe vânătorii de testamente; poetul îl compară, într'o viziune caricaturală, cu nişte pescari care, la capătul undiţei, în loc de râme au pus prăjituri şi fructe, pentru a prinde astfel văduve şi moşnegi zaharisiţi; aceştia vor fi apoi puşi la păstrare într'un acvariu.

Viaţa în toate aspectele şi cu toate tipurile ei hrăneşte astfel din belşug imaginaţia lui Horaţiu. Poetul nu scapă niciun moment de sub obsesia realului şi, întocmai ca Goethe mai târziu, orice gândire abstractă, orice consideraţie filosofică sau morală, ia în mintea lui forma realităţilor pe care le are sub ochi.

Aci se găseşte, mi se pare, cheia cu care se desleagă misterul dăinuirii lui Horaţiu, dealungul veacurilor. A lui Horaţiu, ca şi a tuturor marilor creatori. Este coloarea vieţii care trăieşte în opera lor ca pe un obraz; este fidela viziune a vieţii care nu se schimbă, care e eternă ca şi sentimentele cele mai simple ale oamenilor.

[1]) Mă refer, în special, la ultimul studiu al d-rei Anne-Marie Guillemin.

Peter Paul Rubens — Portret

CATON THEODORIAN

Intr'o vreme în care conflictul dintre lavalieră şi dus păreа inaplanabil, Caton Theodorian lupta să câştige, pentru scriitorul romîn, un loc în societate.

Părea agresiv Caton Theodorian. Şi fără îndoială că era. Dar, pentru cei cari l-au cunoscut mai bine, monoclul lui, curăţenia lui vestimentară, gambeta pe care-i plăcea s'o poarte, însăşi privirea lui care devenea poruncitoare chiar atunci când trebuia să solicite — erau atributele volte şi formau armătura necesară a unui purtător de stindard, care înţelegea să-şi reprezinte breasla după imaginea demiurgică ce i-a fost acordată cândva de exaltarea populară.

Sub aspectul acesta trubaduresc şi imperios, sub care credeai că se pregăteşte să răsune trîmbiţa eroică a lui Osian, sufletul era al unui timid îndrăgostit de toate efluviile sentimentale ale vieţii. Dacă reprezentantul scriitorilor era un ofensiv, în schimb scriitorul era în permanentă defensivă faţă de violenţele destinului şi de cruzimile mai mărunte ale existenţei umane. Nu ştiu dacă e vreun personaj creiat de el, pe care Caton Theodorian să nu-l fi apărat de loviturile soartei, sau să nu-l fi investit cu o misiune de indulgenţă ori de toleranţă. Martor e bătrânul Bujorescu, maniac şi crunt, învins până la urmă de gânguritul unui copil; martor e medicul Bujoreştilor, figură originala şi seducătoare în teatrul românesc, apărător al bunului simţ şi al firescului împotriva prejudecăţii; martor e sufletul delicat al Amos, simplu şi cald în împărtăşania lui cu natu[illegible] care Caton Theodorian clamau[illegible] totdeauna nu decât voinţa omenească. în fine e acel Pleşu, hărţuit de atâtea neveste şi care, dacă a pierit repede din amintirea spectatorilor Naţionalului, e tocmai din pricina acelui complex sufletesc pe care teatrul preferă să-l cedeze nuvelei.

Dar se va ocupa istoria literară de locul adevărat pe care l-a deţinut Caton Theodorian în proză şi în teatru. Omagiul scriitorilor cari l-au dus Marţi la groapă, a fost rostit în primul rând pentru cel care a ştiut să-i reprezinte totdeauna cu dârzenie şi cu demnitate. Mai mult: pentru cel care, înfruntând un timp şi o atmosferă neprielnică, a reuşit să fie iniţiator. Intr'o vreme în care scriitorii erau risipiţi, solidari cel mult în mănunchiuri reciproc o[illegible] în care protecţiile erau [illegible] individuale şi socotit[illegible]are, ca simple „aju[illegible] o vreme, în fine, [illegible] casa [illegible]sată pentru ei [illegible] era o iluzie care [illegible] ticism şi ironie —

Caton Theodorian a fost cel care va rămâne, pentru toţi mănuitorii condeiului, „fondatorul". El a creiat, din nimic, Societatea Scriitorilor Romîni; şi, tot din nimic, a făcut-o să ia fiinţă şi pe aceea a Autorilor Dramatici Romîni. Acesteia din urmă, i-a fost de nenumărate ori preşedinte şi bunului ei mers i-a închinat ultimii lui 15 ani. Dacă vara pleca să reprezinte pe autori în congresele internaţionale de teatru, pregătind drumul peste graniţă pentru producţiile unei limbi care e departe de a fi universală, în tot restul anului — din casa pe care prin efortul şi economia lui şi-a cumpărat-o Societatea, şi căreia ia donat din viaţă toată bibliotecа lui — Caton Theodorian supraveghea neobosit ca nici un drept al autorului nostru de teatru să nu fie încălcat, izbutind să-i întărească şi să-i garanteze situaţia prin legea teatrelor, în ale cărei alineate reci va trăi totdeauna, pentru cei informaţi, dragostea lui caldă pentru breasla pe care a cinstit-o. Deaceea, dintre toţi creiatorii de valori literare, cei cari au simţit mai adânc pierderea lui şi cari îi vor rămâne mai recunoscători, sunt autorii de teatru.

MIRCEA ŞTEFĂNESCU

TEMPLELE GRAIULUI

de DAN BOTTA

Expresia elementară a naţiunii, a principiilor ei de misterioasă coheziune, forma cea mai vie a sufletului ei, ceaţa în care se decid adevărurile ei, în care sufletul ei se pronunţă, — ca şi ceaţa selenară în care se revelau spunerile îngerilor lui Svedenborg, ceaţa în care cuvintele erau evidenţa, realitatea lor eternă — este graiul.

Sufletul naţiunilor se revelă în grai. Solidaritatea naţională se constituie prin grai.

In vechea limbă românească — în care gem încă nedeslegate, puteri imense, imense virtualităţi de armonie — cuvântul „limbă" se confundă cu „naţiune". Limba este însăşi naţiunea.

Dacă aceasta e o realitate, graiul e o problemă de Stat, cultul graiului o necesitate naţională.

Templele graiului, radiând şi ele o misterioasă energie — extrasă din această realitate milenară, produsul unui chimism tot atât de complex ca acela al materiei vii, produsul a mii de osmoze, de fapte istorice, de creaţii de geniu care este o limbă — sunt teatrele.

Rafinarea, modelarea graiului, încercarea de a-l face propriu să exprime cea mai vastă gamă a pasiunii, încercarea de a-l face apt extazului şi celor mai înalte trepte ale contemplaţiei, ridicarea lui până la regiunea imaculată a esenţelor, iată cari pot fi idealurile unei politici a graiului.

Incepeţi prin a crea instrumentul capabil de cele mai înalte opere, şi operele vor veni, faceţi atmosfera prielnică unei înalte efuziuni a spiritului, împliniţi ritul şi zeul se va apropia de voi, construiţi templul şi zeul se va aşeza într'însul. Graiul este instrumentul culturii. Un grai cultivat face posibilă o înaltă cultură.

Teatrul propune prin coturnii tragici, prin solemnitatea spunerilor sale, prin caracterul socerdotal care-i e inerent — dar pe care l-a pierdut în febra materialistă a zilelor noastre — graiul la exemplaritate.

In cuvântul, care apare încărcat nu numai de semantica sa, de stigmatele evoluţiei sale, ci de o viaţă profundă, în care respiră tot suflul cu care a fost pronunţat, ardoarea inspirată care l-a articulat, halcul de semnificaţii pe care i-l dau sonoritatea sa, ritmul, profilul său plastic, — se face cumenecarea cu ce e mai profund naţional în durere, în pasiune şi în moarte.

Biserica, tronul, teatrele, iată întâile instituţii ale naţiunii. Apărând aici cu zelul cu care vom apăra, cu ardoarea pe care ne-o promitem, cultul cuvântului, facem o lucrare de edificare a naţiunii.

Dar pe lângă rostul magic de templu al cuvântului, teatrul are menirea să împlinească o altă mare funcţie să ridice acţiunea omenească la rangul unui act cu o importanţă etică fără seamăn: să o ridice la semnificaţia ei absolută. Dacă în templele închinate Domnului se repetă în acţiunea sacră a liturghiei, patima divină şi trans-

(Urmare în pag. 2-a)

Albinele

Albinele ce'n faguri de ceară, miere pun,
Inţeapă copilaşii cu-aceiaşi simplitate
Şi, împarţind veninul ca şi nectarul bun,
De faptele-amândouă rămân nevinovate.

Dar oamenii, stăpânii, din câte fac şi spun,
— Frumoase, drepte, bune şi vii, şi-adevărate, —
La judecata căror fiinţe se supun?
Cui dau ei socoteala durerii apărate?

Gândesc: Precum albina plăteşte 'nţepătura
Cu viaţa 'nceţ prelinsă, pe răni ce se desfac,
Când acul crud se frânge, — nu-i oare un zeu, natura,

Ce'n veci, printr'o durere, durerii face leac?
O, câte inimi, cântec, nu-ţi vor simţi arsura
Şi, hărnicie, câte flori vii n'or plânge 'n veac!

ŞTEFAN STANESCU

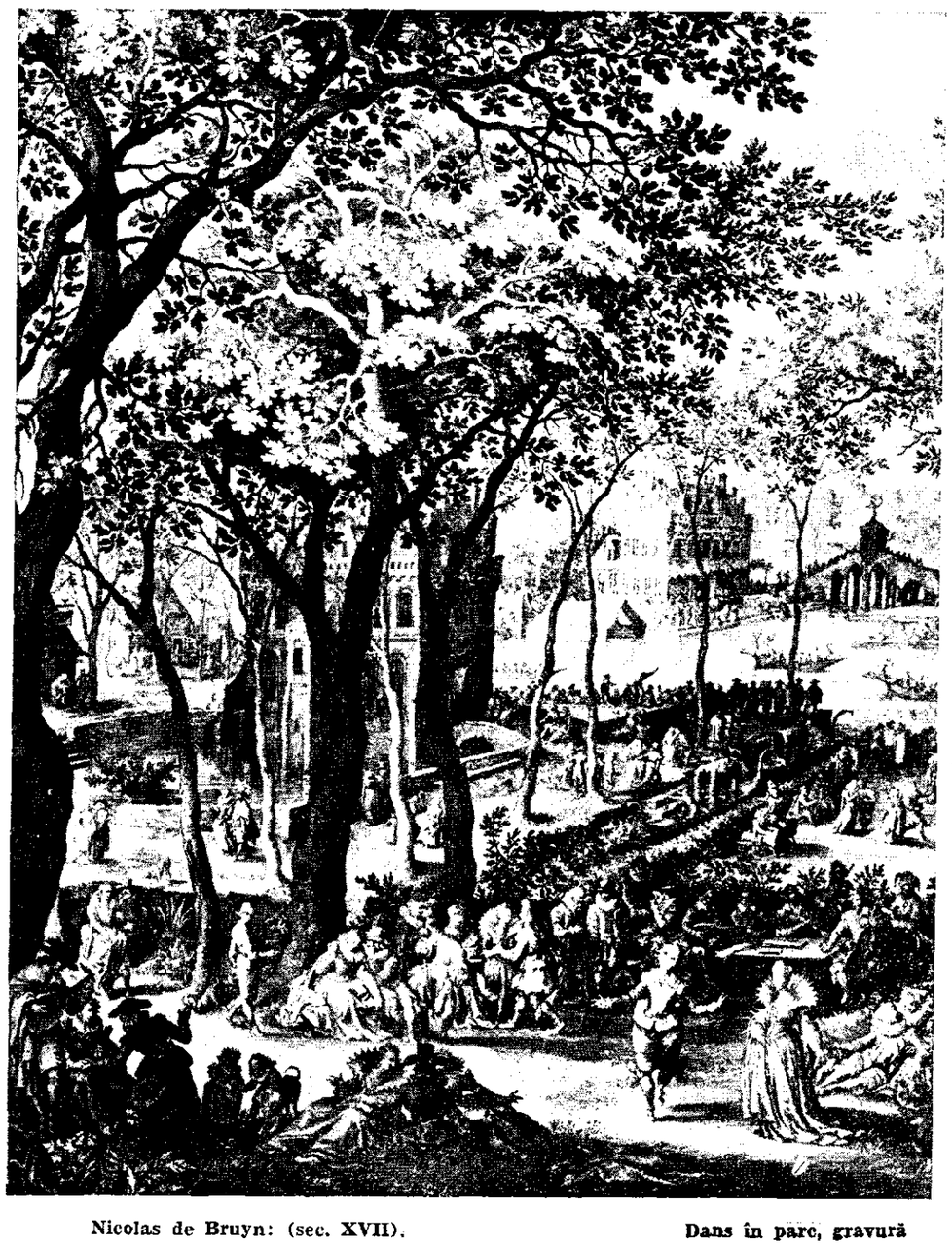

Nicolas de Bruyn: (sec. XVII). — Dans în parc, gravură

Regele Soare şi Baletul

de M. DUMITRESCU
dela „Opera Română"

Prestigiul şi influenţa lui Ludovic XIV, exersându-se în toate ramurile de activitate ale artei, au hotărît şi soarta baletului pentru care marele monarh avea o pasiune cum nici un alt suveran nu avusese până atunci.

El considera dansul ca pe un element esenţial al serbărilor sale, al căror caracter devenea tot mai fastuos, din ce în ce mai bogat în grandoare şi fantezie. Dar el iubea dansul şi pentru bucuria ce o simţea atunci când apărea el însuş pe scenă, executând cu multă măestrie si distincţie dansuri, în baletele atât de numeroase ce s'au reprezentat la curtea sa. Sub domnia lui, continuitatea spectacolelor de balet la curte şi în oraş, a făcut ca dansul să pătrundă pentru totdeauna în obiceiurile societăţii franţuzeşti. Această influenţă s'a întins dealungul secolului XVIII-lea şi a persistat încă mult timp. Sub o impulsiune venită de atât de sus, dansul, la fel ca toate celelalte arte, capătă formă definitivă.

Baletul caută să obţină tot felul de combinări, are îndrăzneli fericite şi ajunge la efecte mari.

Marele balet de acţiune, care dă o desvoltare considerabilă dansului teatral, domină întreaga coregrafie a secolului lui Ludovic XIV. Abordând acest gen şi devotându-se lui, poeţii şi muzicienii au cucerit favorurile regale.

Dragostea pentru dans şi-a manifestat-o Ludovic XIV încă copil fiind, şi la vârsta de 13 ani, îl găsim pregătindu-şi debutul ca dansator în baletul „Cassandre" compus de Benserade. Doi ani înaintea morţii lui Richelieu, Ludovic apare în sala palatului Cardinal, pe o scenă adevărată, într'un veritabil teatru, unde a dansat în baletul „Prospérité des armes de la France", la care spectacol, parizienii miraţi de o astfel de noutate, s'au îmbulzit în massă spre a-l vedea şi a-l aplauda.

Ludovic XIV a apărut între anii 1652—1670 de nenumărate ori sub formă de dansator teatral. Intr'unele balete apărea în mai multe roluri de diverse genuri iar apariţiile sale erau uneori urmate de recitări de versuri ce-i ilustrau glorioasa lui domnie.

Printre baletele în cari s'a distins frumosul său talent au fost: „Le Triomphe de Bachus, le Temps, l'Amour malade, Alcibiade, la Raillerie, l'Impatience, Vincennes, les Amours déguisés, le Ballet du Carrousel, Flore, şi mai cu seamă „Les Plaisirs de l'Ile enchantée", balet reprezentat la Versailles în anul 1644 şi care a fost apoteoza marelui rege, ca dansator.

(Urmare în pag. 7-a)

CRONICA LITERARĂ

de CONSTANTIN FANTANERU

TEODOR SCARLAT: Viaţa la 'ntâmplare

(Roman) „Cartea Românească)

Ne-am obişnuit să credem că în literautră întâlnim deseori ceeace se chiamă „viaţa reală, nudă şi simplă". Presupunem că autorul s'a exercitat cu virtuozitate,să scuture polenul transfigurării şi să înfăţişeze o canava meschină şi goiaşă, conformă traiului cotidian, a cărui cuonaştere în sinceritatea sa tristă ar fi un câştig interesant al artei scrisului. Astăzi de pildă, în modernismul nostru acut, nu mai vedem ce câmp al experienţelor omeneşti nu l-ar putea atinge şi exploata literatura. Gide şi Proust, aflându-se pe treapta aristocratică a spiritului, au fost preocupaţi să dea, în analiza vieţii interioare, peste zăcăminte noui de bucurii şi contemplaţii; în josul scării, în straturile sociale neajutorate de civilizaţie şi cultură, au fost socotite drept noui forţe ale sufletului, manifestările „à rebours" ale acestuia: exasperarea, umilirea omenescului orgolios, descripţia mizeriei cu totală sinceritate, etc. Astfel s'a nascut tipul de roman aparţinând ca originalitate, exclusiv vremii moderne, şi al cărui conţinut ne prezintă deobiceiu viaţa unui tânăr sărac, nesprijinit şi nelubit de nimeni, luptand sa-şi cucerească un loc în societate! Cărţile acestea de lipsă şi singurătate sunt compuse mai toate, la persoana I-a, au un caracter confesional, şi când se vorbeşte în ele despre foame, despre vagabondaj, despre decrepitudine morală şi fizică, — suntem îndemnaţi să credem că autorul povesteşte propria sa viaţă.

Dealtminteri, mai mult decât cel de creaţie propriu zisă, scopul lor este acela al unui strigăt de alarmă, ele vor să dovedească în primul rând că autorul există, că se sbate în sărăcie, că merită prinurmare compătimire, dragoste şi ajutor.

Din asemenea categorie a romanelor exasperării şi ale strigătului de alarmă face parte şi „Viaţa la 'ntâmplare", debutului în proză al d-lui Teodor Scarlat. In 155 de pagini, d-sa expune suferinţele unui tânăr bacalaureat, care nu isbuteşte să-şi câştige existenţa, în Capitală, potrivit cu studiile sale, şi care deabia se poate integra în lumea cu traiul nesigur, a proletariatului.

Florin Codreanu părăseşte într'o toamnă, satul său din Bărăgan, şi se 'ndreaptă pe jos, spre oraş. Pe drum, întâlneşte pe Sandu Aluniş, pornit deasemeni să cucerească viaţa captivantă a oraşului. Până la o vreme, tovarăşul de drum va fi un sprijin pentru erou. Vor dormi amândoi prin gherete părăsite noaptea de lucrători, în paturi ieftine la gazde de mahala, pe băncile şomeurilor în Cişmigiu, vor răbda de foame şi îşi vor împărţi deopotrivă, când se vor ivi rarile bucurii. Se despart unul de altul, totuşi, şi Sandu Aluniş se fixează într'un post, prin protecţia unui deputat ,căruia în serveşte ca agent electoral. Pe Florin Codreanu îl aşteaptă alte întâmplări agitate. Cuprinzându-l într'o zi, ameţeala, din pricina lipsei de mâncare, cade în stradă, de unde este luat şi dus la spital. Aci se înduioşează de soarta lui studenta în medicină, Ina Brădeanu. Fata vorbeşte tatălui său, inginerul Brădeanu, director într'o fabrică, — de cazul de la spital, şi Florin începe să-şi câştige existenţa ca lucrător mecanic. In curând, tot prin intervenţia Inei înduioşiate de soarta lui de „intelectual", eroul ajunge funcţionar de birou. Gratitudinea faţă de protectoarea sa şi-o dovedeşte când aceasta, în acelaş spital unde îl cunoscuse, este salvată de la moarte printr'o transfuzie de sânge luat din braţul lui sănătos. Apoi se înfiripează şi legătură amoroasă, descoperită la timp de inginerul Brădeanu, care, cu tot sentimentul de recunoştinţă faţă de cel ce i-a scăpat fiica de la moarte, trimete la timp pe Ina în străinătate, spre a curma o idilă nelalocul ei. Florin Codreanu nu poate îndura lovitura; ca şi când singura chezăşie a intrării lui în clasa socială indicată prin diploma de bacalaureat, era dragostea cu Ina, după spulberarea acesteia, echilibrul lui moral se nărue, părăseşte de bună voie biroul de funcţionar şi se afundă în lumea salahorilor, pentru care, se pare, e făcut. Plecând să fie angajat ca lucrător la o bina, eroul are grijă să-şi rupă diploma de bacalaureat, ca pe o hârtie netrebnică!

Expunând astfel cuprinsul romanului *„Viaţa la 'ntâmplare"*, credinţa noastră este că d. Teodor Scarlat a compus mai puţin de cât şi-a propus, o carte cu elemente din viaţa „reală, nudă şi simplă". D-sa a fost împiedicat să zugrăvească, cu sinceritate absolută, un mediu de hâdă suferinţă, tocmai din pricina spiritului, în căutarea căruia s'a aflat. Alarma pe care a dat-o în acest deşert al desnădejdei avea tocmai menirea să arate că sufletul trebue salvat, că el este în primejdie de a muri, de a se nărui. Iată-l pe erou sugrumat de panica de a nu fi trăit niciodată adevărata *viaţă* a tinereţii şi a libertăţii: „Dacă aş fi avut o ţintă spre care să-mi îndrept hotărît paşii, nu m'aş fi gândit la nimic, atât de mult mă obosise gândurile. Un sentiment de milă pentru mine însumi, mă neliniştea; mă găseam mic şi inutil, în complexul unei vieţi streine, neînţelese. Nu puteam să-mi precizez în acele momente, dacă istoria vieţii mele începea de atunci, sau îşi avea rădăcinile înfipte, de douăzeci şi ceva de ani, undeva sub soarele aspru al Bărăganului.

Imi venea să cred, privind vitrinele încărcate cu nimicuri, că viaţa mea n'a fost niciodată VIAŢĂ... Şi gândul mă duse înapoi, spre o copilărie grăbită şi umilă. De nu m'ar fi preocupat durerea de ea nu mai şti încotro apuca, aş fi plâns acolo, în stradă, singur şi anonim, toată tinereţea mea sbuciumată,... Şi ploaia, o, ploaia din dimineaţa aceea, curgea cu nemiluita de parcă ar fi plouat decând lumea. Blestemam în gând toate lunile trăite zadarnic, între o masă pe apucate şi desnădejdea de a mă şti tributar unei vieţi la 'ntâmplare, unei vieţi împletite numai din umilinţe şi neprevăzuturi". (pag. 63).

TEODOR SCARLAT

Viaţa la întâmplare înseamnă aşa dar viaţa trăită prin simpla desfăşurare a zilelor, fără semnificaţia acordată orelor şi locurilor, de către spirit, în împlinirea lui. Iubirea stârnită de Ina fusese o promisiune de ieşire din platitudine: „Dacă într'adevăr nu fusese vis dormitul alături de Priboi, în podul casei de la stăvilar, şi tot în vis nu trăisem nici prasnicul de la madam Ion, nopţile de iarnă pe tejghelele unui mizerabil atelier de pe Colentina sau zilele negre, între vagabonzi, pe băncile din Cişmigiu, apoi nu eu eram cel chemat să aprind, cu trecutul meu de vagabond, simţurile unei fete pentru care viaţa fusese totdeauna o inepuizabilă deslănţuire de parfumuri... Şi totuşi, peste apele învolborate ale gândurilor de acest fel, Ina deschidea un cer senin, năzuinţelor mele spre idealuri. Palatele cu cosânzene, pădurile cu înfiorări de svonuri, florile vorbitoare şi toate minunile care îmi alintase copilăria, abia acum începeau să se desluşească din noianul anilor duşi. De astădată însă, peste toate aceste chemări spre legendă plutea ca un cântec pătimaş de dragoste o fugă orbitoare de linii albe: Ina". (pag. 131).

In dublul ei aspect, de descripţie crâncenă a unei experienţe de viaţă desperată, şi de avânt liric al evadării, credem că în opera d-lui Teodor Scarlat e mai clar acest al doilea proces, în numele căruia îi acordăm dealtminteri preţuirea noastră.

CRONICA MĂRUNTĂ

VIORICA BOTENI

In Revista Fundaţiilor Regale, pe Ianuarie, citim un studiu de specialitate despre: „Regimul juridic al minorităţilor" — problemă de înaltă politică guvernamentală, — semnat de colaboratoarea noastră, d-ra Viorica Boteni. Cu mult talent autoarea face o trecere în revistă a diferitelor teze şi soluţii: revizionism, asimilarea forţată a minorităţilor de către Stat, individualismul excesiv al minorităţilor, la cealaltă extremă, precum şi alte remedii, cum ar fi: generalizarea drepturilor omului şi emigrarea voluntară. Remarcăm cu elogiile cuvenite acest studiu frumos al d-rei Viorica Boteni.

INDRUMAREA SPRE LOGICA A GÂNDIRII GRECEŞTI

Studiul d-lui Al. Claudian din „Rev. F. R." lămureşte judicios această problemă.

Argumentele sofiştilor greci ca: Protagoras, Gorgias ş. a., deşi naive atunci când atrag critica, lui Socrate dovedesc prin frecvenţa lor, o tendinţă de a amesteca adevărul cu eroarea, pentru ca ideile tradiţionale şi credinţele religioase să piardă cât mai mult din caracterul lor nestrămutat.

Retorica, în acest sens, nu era o artă care numaideoât să trebuiască a fi pusă în slujba Binelui general şi nici chiar a Adevărului. Disociată atât de morală cât şi de logică, ea devenise un instrument de parvenire socială şi de succes în viaţa publică.

Socrate a luptat cu sofiştii pentru un scop superior. El vroia să facă din morală o ştiinţă şi din morala specială a datoriilor faţă de stat, un obiect de demonstraţie logică. El a răspândit convingerea că morala e utilă celui ce o practică.

Toate păcatele omeneşti erau, după Socrate, erori de raţionament şi această teorie morală a sa a înfrânt scepticismul sofist îndrumând spiritele omeneşti spre studiul raţionamentului corect.

ION RADU TOMOIAGA

„Istoria conceptului de geniu" — e un studiu în care autorul face un examen al acestu concept dealungul vremurilor, adică din antichitatea greco-romană, prin Humanism, Renaştere, Baroc şi Romantism, până la Schopenhauer. Reţinem că nota principală a acestui concept ar fi: „adâncimea supremă a cugetării intuitive".

Calităţile de claritate şi putere analitică ale d-lui I. R. Tomoiagă ne fac să aşteptăm cu nerăbdare continuarea expunerii acestor documentate cercetări, cu care ne-a obişnuit, în genere, o revistă ca a Fundaţiilor Regale.

MAREA CHEMARE.

Acesta este titlul unui volum de poeme, pe care autorul, d. **Namu Mălnescu**, îl tipăreşte la ed. „Pavel Suru". Inregistrăm cu încredere acest nume nou care aparţine unui foarte tânăr aspirant la notorietatea literelor.

Şezătoarea scriitorilor tineri la Sibiu

Mâine, 15 c., la orele 5 seara, se va desfăşura, în sala festivă a prefecturii judeţului Sibiu, o mare şezătoare literară, sub auspiciile revistei „Universul Literar" şi grupării literare din localitate, „Thesis".

Şezătoarea va fi deschisă de d. prof. univ. N. I. Herescu, care va vorbi despre „Condiţiile poeziei lirice".

Işi vor mai da concursul d-nii: Dan Botta, Al. Dima, Victor Popescu, Constantin Fântâneru, Ştefan Baciu, Virgil Carianopol, Traian Lalescu, N. M. Ciuceanu, Teodor Al. Munteanu, R. A. Sterescu, Mircea Alexiu, I. Th. Ilea, dr. I. Popescu-Sibiu, Licu Pop şi Ionel Neamţu, I. Bălan.

Pentru acoperirea cheltuielilor necesitate de o asemenea manifestaţie literară şi culturală, d. dr. Sever Pop, primarul municipiului Sibiu, a încuviinţat să se acorde suma de 3000 lei, dela primărie.

Şezătoarea literară despre care vorbim este aşteptată de publicul local, cu un interes uşor de priceput.

Un premiu de 5.000 lei

Revista „Universul Literar" a instituit în cadrul activităţii sale literare, un concurs pentru cea mai bună critică a personagiilor:

1) Yky Yanki din Fundacul Varlamului al d-lui Ionel Teodoreanu, şi

2) Moişe Dinerman din Două chemări, al d-lui Octav Desila, ambele apărute în editura Cartea Românească. Lucrarea cea mai bună va fi premiată cu lei 5.000 numerar, iar alte cinc lucrări vor primi premii în cărţi.

Ionel Teodoreanu

Octav Dessila

Participarea la concurs este liberă pentru oricine, afară de publicişti sau scriitori recunoscuţi ca atare.

Critica despre amândouă personagiile va constitui o singură compoziţie, care nu trebue să depăşească trei coale dactilografiate şi va fi predată redacţiei revistei până la 1 Martie, anul curent.

NICOLAE AL LUPULUI.

e un scriitor pe care maturitatea stilului îi situează dela început printre prozatorii de azi ai literaturii noastre. Cititorii **Universului literar** au putut preţui aici o amplă povestire, de inspiraţie poporană, datorită acestui autor.

In ultimul număr al **Revistei Fundaţiilor**, Nicolae al Lupului povesteşte sub formă de amintiri, poate autobiografice, un şir de întâmplări savuroase sub titlul „Hai să scoatem o revistă". Sunt păţaniile unui învăţător violiu şi tânăr, un „luminător al satelor", — care cu voia bună a vârstei şi a firii lui învinge piedicele pe care oamenii şi împrejurările i le pun în cale, izbutind să şi le facă prielnice într'un chip neaşteptat de norocos. Humorul, spiritul de observaţie, firescul dialogului, frumuseţea limbii, sunt calităţi care impun un nume nou în epica actuală.

AUTORI MONODIŞTI

D. Vladimir Streinu, în studiul său din Rev. Fundaţiilor (Ian. 1939) se ocupă sub această denumire de autorii deveniţi celebri sau rămaşi necunoscuţi, dar cari au izbutit, atât unii cât şi alţii, un singur poem, o singură nuvelă, un singur roman, sau o singură piesă de teatru.

Problema are într'însa ceva bizar şi atrăgător iar mondiile pe care le analizează d. Vladimir Streinu, exemplificând ca de obiceiu foarte documentat şi corect, — sunt într'adevăr opere uitate, sau asupra cărora nu s'a stăruit îndeajuns, deşi poate autorul respectiv a pus în ele toată forţa de creaţie de care a dispus.

O nouă punere în lumină a acestor **monodii**, pierdute prin reviste sau cărţi vechi, constitue un îndemn pasionant pentru cercetători.

La 15 Ianuarie, va apare „MEŞTERUL MANOLE", revistă lunară de literatură şi artă, a tinerei generaţii, sub conducerea d-lor: Vintilă Horia, Ovid Caledoniu *şi* Miron Suru. *In paginile revistei îşi vor da întâlnire unele din condeele cele mai fine ale scrisului românesc precum şi tot entuziasmul unei generaţii în plină ascendenţă.*

ŞTEFAN O. IOSIF

Studiind opera originală şi cea de traduceri a lui Ştefan O. Iosif, d. Şerban Cioculescu stabileşte că poesia lui Iosif, pe nedrept considerată ca expresia minoră a unei deficienţe vitale, lasă, dimpotrivă, impresia unei robuste sănătăţi morale. El ar fi, chiar, — spune d. Cioculescu — „un excelent pedagog al conformismului", care a izbutit să-l adapteze pe Heine la scara de simţire a unui public, ca acela românesc din preajma anului 1900.

PESCĂRUŞUL

Poemele pe care d-nul Ion Pillat le publică în „Revista Fndaţiilor Regale", plac prin imaginile ce redau o sensibilitate caldă — prin mijlocirea unui ritm armonios. Desprindem două strofe din „Pescăruşul".

„Poet al cerului pur,
Lumina ta sule şi sună
Cu ţipăt profetic, prea dur
Ca om să-l mai spună.

Hulubul iubirii nu eşti,
Nici buha înţelepciunii —
Ci solul cumplitelor veşti
Prim ţările spumii.

LUMINI DIN ŢARA MEA, poeme de ILEANA BUSUIOCEANU

Cititorii „Universului literar" au putut aprecia din cele câteva poeme publicate în paginile revistei, sub semnătura d-şoarei Ileana Busuioceanu, talentul armonios înzestrat pentru expresia lirică, al tinerei autoare. Sinceritatea şi frăgezimea inspiraţiei, echilibrul general şi rotunjirea plastică a versurilor d-şoarei Busuioceanu justifică temeinice speranţe pentru o îmbelşugată rodire a lirismului d-sale, atât de sigur orientat. Apariţia primului volum de poeme, pe care ni-l vesteşte distinsa noastră colaboratoare, va însemna desigur, o afirmare meritorie a talentului d-sale, în faţa unui public larg de preţuitori ai versului frumos.

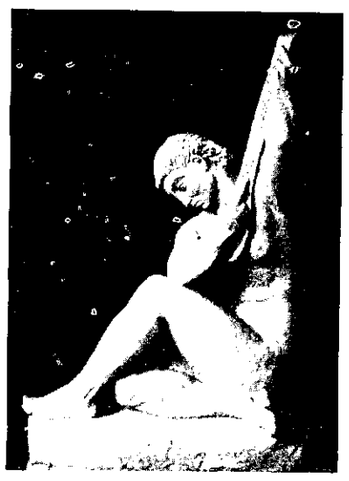

Boris Caragea: Sculptură (Sala „Universul") Ianuarie 1939

N. Brana: Compoziţie

CITIŢI CĂRŢILE DIN COLECŢIA
Universul literar

Templele graiului

(Urmare din pag. 1-a)

substanţierea pâinii şi a vinului în trupul şi sângele Domnului, în teatre se repetă — încă de pe timpuri eschyliene — patima umană şi transfigurarea ei în divin.

Rostul etic al teatrului — într'o societate vânzolită ca a noastră de atâtea pasiuni contrarii, într'o societate care, ca a noastră, a pierdut înţelesul noţiunii de „bine" şi de „rău" într'o societate în care oameni cu eminente rosturi, cu atribuţii pontificale nu ştiu să facă distincţiunea elementară, distinctio ipsissima, între bine şi rău, rostul teatrului ca exponent al unui „Ethos" naţional este imens.

Ştim că valul de vulgaritate, de prostie şi de desmăţ abătut asupra lumii de când se fac filme americane, a împins teatrul la ruină. E destul să asişti la dialogul grobian al unor personagii din Hollywood ca să-ţi dai seama, că niciodată din mocirla de fapte diverse şi de trivialităţi senzaţionale nu se va putea culege vreodată, un mărgăritar pierdut — una din acele vorbe infinite cari au făcut pe Shakespeare.

Ştim că acestui val de vulgaritate, acestei migraţiuni a sufletelor mici, tot atât de odioase nouă pe cât va fi fost străbunilor noştri invazia oamenilor spâni, cu ochii oblici, — valul de vulgaritate al oricărei barbarii, — i-a căzut pradă întreg teatrul românesc.

Cu o anumită complicitate iudaică, activă oriunde o nobilă valoare se poate corupe şi un sens sacru se poate degrada, teatrul românesc este astăzi ceeace constatăm cu durere că este.

Autori demni altădată de sufragiile a tot ce are mai ordinar o lume şi-au aflat căpătâi pe întâia scenă a ţării şi-şi văd lumnda lor alcătuire, mizeria concepţiei lor, ridicate cu toate prestigiile scenei la o putere extraordinară. De câte or asist la una din aceste prostii şi aud un rîs sau un semn de aprobare tânără în apropierea mea mă scutur de oroare, de mânie. Incă un suflet, îmi spun, căruia i se puteau împrumuta pentru o clipă aripile Pegasului mitic, căruia i se putoau desvălui, în emoţia sa, toate fântânile cetluite, gemând de cine ştie ce bogăţii ale sufletului său, încă unul care e pierdut. Care în noaptea ce vine va fi ros de ambiţia de a scrie — vai! — ca autorul trivialelor sale delicii, sau de a se purta ca eroii acestuia de a-şi modela sufletul după sufletul eroilor lui. Creştem o societate de barbari, cultivăm florile celei mai negre barbarii.

DAN BOTTA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lupul singuratic

de MIRCEA STREINUL

După ce termină redactarea unui articol de specialitate, destinat unei reviste de filologie clasică din Berlin, la care colabora de mulți ani, profesorul universitar Paul Combra stinse lumina de pe biroul vast și plin de cărți și, întinzându-și mijlocul amorțit de prea multă nemișcare, se duse la fereastră; ridicând storul și ștergând sticla aburită, privi lung în stradă. Fâșii de ceață se târau ca niște reptile în jurul becurilor electrice, ca, apoi, să se risipească sub luna care lunecă printre nouri neverosimil de albi în această noapte ilavă și rece ca o alee de cimitir. Un câine tăie fără grabă strada. Apoi, trecu o birjă; caii răspândeau pe nări aburi groși și profesorul își spuse că trebuie să fie un frig straşnic afară. Într'adevăr, polițistul dela colțul străzii tropăia de zor ca să-și mai încălzească picioarele și Paul era bucuros că stă în odaia asta caldă și confortabilă, și că nu e nevoie să alerge pe-afară în frigul jilăvit de ceață. Lăsând din nou storul, se re'ntoarse la birou, unde făcu lumină. Clipi de câteva ori din ochi, căci lumina era destul de puternică și, ca întotdeauna înainte de culcare, își goli pe birou buzunarele: banii, ceasul, stiloul, pieptenele și alte mărunțișuri.

Când se gândi că aceasta e prima noapte pe care-o va petrece fără Lidi în dormitorul alăturat, simți o neplăcere adâncă și încăpățânată. Faptul acesta îl enervă cu atât mai mult, cu cât nu se mai putea gândi decât cu un fel de silă la dânsa.

Cum era încă prea curând ca să se culce și neștiind cum să-și alunge altfel gândurile dela soția sa, se hotărî să citească un roman ușor, de Wallace, pe carel cumpărase mai de mult, și se'ntoarse cu fața către policioara de deasupra divanului pentru a căuta cartea; deoarece lumina nu ajungea până acolo, ridică abajurul lămpii de pe birou.

Până acuma, crezuse că se află singur în cameră. De aceea, fu foarte uimit când îl văzu pe Bob, îmbrăcat numai în cămașa de noapte, ghemuit într'un colț al divanului. Vru să-l certe, însă desluși repede un aer atât de neobișnuit pe fața băiatului, încât, renunțând, îl întrebă calm și-aproape blând:

— Ce cauți aici, Bob? Trebuia să fii de mult în patul tău și să dormi. Când ai intrat aici?

— Cred că de vre-o oră. Dar lucrai și nu voiam să te întrerup. Tată, te rog să nu mă gonești. Lasă-mă să stau lângă tine. N'o să te deranjez de loc.

Paul ridică din umeri:

— Nu, nu mă deranjezi, — însă, de fapt, era grozav de stânjenit de prezența băiatului.

Până acuma, aproape că nici nu se gândise că-l are pe Bob, Paul Combra nu ținuse la băiat mai mult ca la o mobilă oarecare sau la o carte. Nu-l vedea decât la masă — și atunci destul de rar, căci profesorul obișnuia să ia prânzul abia pe la orele două și jumătate, când se 'ntorcea dela fabrica de zahăr, al cărei proprietar era. Într'adevăr, niciodată nu-și sesizase băiatul mai mult decât pe un elev oarecare, vârît în uniformă corectă și reglementar kaki, înalt și robust — și-atâta tot. Acuma observa pentru întâia oară că Bob nu e numai înalt și robust, ci și gingaș, de-o ciudată gingășie bărbătească — și-aruncă lumina lămpii de pe birou asupra lui.

— Câți ani ai tu, Bob?

— Șasesprezece. Șasesprezece și două luni...

— Da, da... — spune Paul, fără rost, și se apropie de dânsul.

Timid, căci nu obișnuia astfel de gesturi, profesorul își trecu palma peste obrajii și bărbia băiatului. Un puf moale și ușor, o brumă aurie începea să i-o acopere, și Paul îl mângâie pe creștet, oprindu-și mâna pe gâtul adolescentului.

„Același gât ca al lui Lidi, svelt și bine'nălțat", — dar gândul acesta îl indispuse. — „Lidi are gât mult mai gros. Oare cu cine-a fugit?" — se'ntrebă dânsul din nou. — „Cu Peterle?" — și-i veni în minte că, astăzi, nu l-a văzut pe Heinz Peterle la fabrică.

Afară un semnal sună strident. Paznicul de noapte. Paul se duse la birou și stinse lampa electrică. Apoi, orbecăind prin întuneric, se re'ntoarse lângă băiat. Era o liniște foarte mare, așa că respirația lui Bob se-auzea lămurit. Atingând cu mâna pielea canapelei, avu o nesuferită senzație de răceală și, ca să și-o alunge, căută mâna băiatului, care era de-o căldură plăcută („... ca de sobă, dimineața, după ce, seara, a ars un foc sdravăn în ea...").

— Cum îți merge la școală, Bob?

— Bine, tată. O să fiu iarăși premiantul întâiu al clasei, — și, după o tăcere, adause: — De fapt, lucrul acesta l-ar merita Luciliu, dar deh! Eu sunt fiul lui Paul Combra...

Profesorul ghici o oarecare amărăciune în glasul băiatului.

— Ai impresia că... ăsta... cum îi spune?... Luciliu e un element mai bun decât tine?

— Luciliu e de zece ori mai inteligent și mai muncitor ca mine, însă tu ești marele Paul Combra, și tatăl prietenului meu nu e decât un modest funcționar municipal. Am foarte cum se cade, notat excelent de superiori, totuși numai un biet funcționar. Pe când tu... profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române, directorul revistei „Clasicismul latin", fost secretar general la Instrucțiune, proprietarul fabricei de zahăr din Lențești...

— De unde le știi toate acestea?

La geamuri, ceața se lipea cu mii de tentacule alburii. Cineva merse pe sub fereastră și pașii seauziră lovind, puternic lespezile trotuarului. Orologiul primăriei bătu depărtat miezul nopții și sunetele se pierdură tânguitor în faldurile ceței care amenință să înece orașul.

— Tată, tu te culci în dormitor sau aici?

— Cred că voiu dormi aici, — îi răspunse Paul, căci atmosfera odăii alăturate, în care trăise cu Lidi, l-ar fi enervat peste măsură. („Patul mai păstrează izul ei și parfumurile au intrat prea adânc în mobile, ca să nu mai stăruiască și acuma", — se gândi dânsul, plictisit și furios în același timp). — Trebuie să recitesc articolul pe care l-am terminat adineaori și, dimineață, o să-l am la 'ndemână.

Bob spuse cu glas mic și rugător:

— Vrei să-mi faci o bucurie?.. O mare bucurie?.. — și Paul simți cum mâna băiatului se sbate în a sa.

— Da, desigur, cu plăcere... Ei, să vedem ce-mi ceri...

— Lasă-mă să stau aici, lângă tine, noaptea asta.

— Bine, Bob, — protestă Paul, — dar n'o să ai unde dormi aici și e prea târziu să deranjez servitoarea ca să-ți aducă patul din dormitorul tău...

— Tată, te rog foarte mult... Voiu dormi în fotoliu. Oh, e foarte comod! Într'o excursie, am dormit în ieslele din grajdul unui țăran. Te asigur c'am sforăit ca un leul — și se grăbi să adauge: — Însă acuma nu voiu sforăi deloc...

Paul zâmbi prin întuneric. O amorțeală plăcută îl îndemna la somn. Era pentru întâia dată, de trei ani încoace, că nu-l chinuia spectrul insomniei. Capul lui Bob se lăsase pe umărul profesorului, care avea impresia că sprijinește ramul tânăr al unui pom.

— Mă lași, tată?

— Da, Bob.

— Îți mulțumesc foarte mult, — și-și așternu fruntea în mâinile tatălui său. — Știi... vreau să te mai rog ceva.. Să-mi spui dacă mă iubești..

— Dacă m'ai fi întrebat ieri, — mărturisi sincer Paul, — n'aș fi știut ce să-ți răspund. Astăzi, însă, pot să-ți spun că te iubesc foarte mult. Dar vreau să-mi spui și tu ceva. Cred că nu m'am purtat prea atent cu tine până acuma... Cu toate acestea, ai venit la mine... Și-ai venit într'un timp... hm!.. greu, penibil de suportat pentru un om de vârsta mea... Cred că nu mă 'nțelegi...

— Ba da, tată... Mama te-a lăsat singur...

— Da. Și te-a lăsat și pe tine. Ai iubit-o mult? Crezi c'o voiu putea înlocui în inima ta?

— Tată, eu îs tânăr...

Paul se simți isbit și spuse blând:

— Nu trebuia să zici asta. M'a durut...

Bob se făcu mic lângă tatăl său și-și lipi din nou fruntea de mâinile lui.

— Ai venit la mine fiindcă mă știai singur?

— Da. Eu te iubesc foarte mult. Tu, însă, n'aveai niciodată timp și nu mă vedeai. Știi că sunt la curent cu tot ce lucrezi tu? Mi-am comandat chei după sertarele biroului tău și cunosc toate proiectele tale, toată munca ta, atât în știință, cât și în industrie. Te rog să nu mă pedepsești pentru asta, căci eram foarte fericit în felul acesta. Știam că ești mare și puternic, însă simțeam că ești singur. Când mama a plecat, am crezut că e bine să mă ai în apropiere.

Paul se ridică depe canapea și se plimbă prin întuneric. De obiceiu, plimbarea prin odaie îl linnștea. Acuma, însă, ea nu produse nici un efect și dânsul se lăsă iarăș lângă Bob.

— Măi băiete, nu te mai amări. Sunt atât de fericit că, astăseară, te-am descoperit pe tine, încât restul n'are nici o importanță.

Apoi, profesorul aduse din dormitor așternutul și-l culcă pe Bob.

— O s'avem loc amândoi pe canapeaua asta largă cât Prutul! — spuse Paul, care, totuși, nu se culcă lângă băiat, ci se-așeză, îmbrăcat, în fotoliul adânc și comod.

Peste puțin, Bob adormi și Paul se scufundă în singurătăți. Începu să se gândească la situația creată prin fuga lui Lidi. Nu-l interesa ce vor spune colegii dela facultate, funcționarii dela fabrică sau alți cunoscuți. Comentariile pe cari le vor face cercurile mondene din Cernăuți știa că-l vor lăsa rece,—cu toate că se va simți jignit în demnitatea sa de bărbat. Îl durea, însă, faptul că Lidi-l părăsise fără nici o explicație, când dânsul avusese întotdeauna atâta încredere în ea. „Cu cine a fugit?" — se 'ntreabă pentru a suta oară Paul. Și trebui să dea din nouè neputincios, din umeri. N'a iubit-o niciodată pe Lidi, dar a crezut dealungul anilor că, între sine și soția sa s'au stabilit raporturi corecte, consfințite și prin copil, cari nu se cădea a fi rupte — și încă într'un mod atât de laș. „Putea, cel puțin, să-și ia rămas bun dela Bob!" — și-și strânse pumnii, lăsând să-i scape un cuvânt greu la adresa femeii.

Băiatul gemu prin somn și Paul ascultă atent, însă nu se mai auzi decât o respirație liniștită și regulată. Apoi, gândurile își continuară iureșul. „Încă nu sunt bătrân, dar, la cincizeci de ani, ai dreptul la o anumită siguranță de viață, surprizele devin nimicitoare la vârsta asta..." — și se 'ndârji atât de mult împotriva soției sale, încât sfâșie cu unghiile pielea fotoliului. Nu mai putea sta locului. Somnul nu mai veni și gândurile îi vor rupe nervii. Se ridică din fotoliu și se duse la băiat. După ce-l sărută — ușor, ca să nu-l trezească, își îmbrăcă blana și ieși în curte. Ceața îl înecă, îl bătu cu aripile ei umede, îl zugrumă cu mii de tentacule elaastice și lipicioase, i se furișă, prin mâneci, până la piept, și Paul se grăbi să descuie garajul, însă ceața îl urmări și aici, amenințând să-l sufoce. După ce controlă dacă mai e suficientă benzină în rezervor, luă loc la volan și mașina — o mare și grea limuzină Daimler — lunecă tăcut până în stradă. Farurile transformară în falduri de argint ceața și profesorul avu impresia că se află în fundul unui ocean fosforescent, realizat de fantezia unui fumător de opiu. Parcurse încet strada Universității și Piața Unirii. Casele abia se desluşiau din pucioasele lăptoase ale păclei și copacii păreau scheletele monstruoase ale unor înecați. În apropierea gării centrale, văzduhul se mai limpezi și Combra dădu viteză. După câteva minute trecu podul peste Prut și opri mașina. Luna, eliberată de giulgiurile ceței care se mai menținea numai deasupra râului, halucina valea. Departe, câinii lătrau a somn — și rar pe unde mai lucea câte-o fereastră. Spre apus, însă, o mare de lumină: fabrica de zahăr — o alcătuire enormă de beton și fier, cu o mulțime de clădiri auxiliare, pe lângă cari staționau zeci de vagoane ale liniei ferate din patrimoniul întreprinderei lui Paul Combra. Profesorul coborî geamurile limuzinei și aspiră cu putere aerul; apoi, își aprinse o țigară și, pornind mai departe, ajunse în curând la fabrică, unde se interesă imediat de chimistul Heinz Peterle.

Găsindu-l în laborator, între sute de-aparate complicate, îl salută cu o uriașă bucurie și ușurare.

— Mă temeam, — îi spuse cu câteva minute mai târziu, — că **dumneata** ai fugit cu Lidi.

Peterle nu-l înțelese și Combra trebui să-i explice totul.

— Evident, a fost o prostie să mă gândesc că tocmai dumneata ai putea să-mi faci una ca asta. M'ar fi durut nespus de mult.

O retortă cu un lichid de suave reflexe plesni în mâna chimistului, însă Combra nu acordă nici o semnificație acestui fapt.

— Dacă aș fi iubit-o, aș mai trăi numai pentru răsbunare... Așa însă..! În orice caz, gestul soției mele m'a sguduit. Și aveam atâta încredere 'n ea! Peterle, te rog să-mi ajuți... Vreau să uit umilirea asta. Îmi spuneam dăunăzi că am putea începe lupta cu trustul lui Weinblum... Lucrul acesta mă va pasiona.

Dar, a doua zi, Combra nu-l mai găsi la fabrică pe chimistul Heinz Peterle. Prietenul său cel mai bun plecase cu acceleratul de dimineață în direcția frontierei și profesorul primi după câteva zile această scrisoare:

„Domnule Director,

Vă rog să mă iertați. Nu vă pot da alt ăexplicație decât că mi-a fost imposibil să mai rămân la Cernăuți. Vă scriu din Hamburg. Deseară mă îmbarc pe „Bremen" pentru New-York, de unde voiu pleca la San-Francisco.

Al Domniei-Voastre, Dr. HEINZ PETERLE." [1])

Combra înțelese și-o urî și mai mult pe Lidi. Lipsindu-i ajutorul lui Peterle, care fusese mâna sa dreaptă în fabrică, profesorul renunță deocamdată să înceapă lupta împotriva trustului Weinblum și-și îndreptă către Bob toată atenția. Combra făcea lecturi cu dânsul, excursii lungi prin împrejurimile Cernăuților și, seara, ascultau împreună muzică la radio.

Deși băiatul se bucura de toate acestea, Combra surprindea, totuși, un fel de tristețe turburătoare în ochii lui și-l întreba adesea de cauza ei, dar Bob tăcea cu încăpățânare și, în cele din urmă, profesorul renunță să-i mai cerceteze cauzele.

Iarna trecu repede și frumos.

Primăvara, însă, îi aduse griji multe lui Paul.

Trustul lui Weinblum acaparase pe preț de nimic fabricile de zahăr din Basarabia și amenința existența întreprinderii lui Paul Combra; acesta trebuia să-și concentreze acum toată atenția asupra fabricii sale, așa că Bob rămase din nou singur și nu-l mai vedea decât Dumineca pe tatăl său.

Luna Maiu veni cu liliac înflorit și cu dragoste pe ulițele întortochiate ale orașului. Luncile Prutului răsunau de zumzetul ghitarelor și ziarele își îmbogățiră rubrica sinuciderilor și-a crimelor pasionale. Nopțile erau clare și, când Paul Combra se'ntorcea cu mașina dela fabrică, pleca încet în lumina stelelor.

In odaia sa, Bob rămânea ceasuri întregi în întuneric — și așteptările erau lungi și zadarnice.

Odată, Paul găsi între caietele băiatului o hârtie cu acestе rânduri:

„Vino. E ultima dată când te mai rog. Nu pot suporta felul în care te porți cu mine. Nu mai sunt în stare să sufăr. Vină, vină, vină. Te rog cu toată insistența."

Combra zâmbi:

„E primăvară! Oare cui voia să-i scrie? Trebuie să-l văd mai des pe Bob, că, de altfel, te pomenești că face vre-o prostie..."

Peste câteva zile, avu răgaz pentru băiat.

— Iartă-mă că te-am neglijat în ultimul timp. Am o mulțime de griji cu fabrica și nu vreau ca odrasla mea să rămână săracă. De aceea muncesc din răsputeri pentru tine...

— Știi... Uneori aș vrea să fiu sărman, un biet copil sărman...

— Ehei! — râse profesorul. — Sărăcia e frumoasă numai în romane și 'n teoriile nepotului meu Andrei Timoteu. Cu bani poți avea totul... — dar, imediat, se mohorî și se gândi: — „Nu, cu bani nu poți avea chiar totul!" — și imaginea lui Lidi îl flutură o clipă pe dinaintea ochilor. — Închide fereastra, Bob! Liliacul miroase prea puternic și o să-ți dea dureri de cap.

Băiatul veni la tatăl său și-i luă mâna.

— Crezi că morții trăiesc mult timp în amintirea noastră?

— Ce întrebări ciudate îmi pui astăzi!

Bob așeză pe masă patefonul și-alese o placă.

— Tată, îți place mult Chaconna lui Bach, nu?

— Într'adevăr. Dar de unde știai?

— Eu știu totul... — răspunse Bob cu un zâmbet misterios ca o mână de liliac alb, aruncată în întuneric.

Discul începu să se 'nvârtească și violoncelul lui Gaspar Cassado plângea grav în tăcerile odăii. Paul își plecă pe mâni fruntea. Sunetele se 'mpleteau fantastic cu întunericul și discul se oprise de mult când Combra își ridică privirea. Dar în odaie nu mai era nimeni.

— Bob, unde ești, Bob?

Nu-i răspunse decât fâlfâitul unei păsări de noapte. Iar tăcere. Deodată, odaia se lărgi și Paul se simți strivit de singurătăți. Luna ieși de după un horn și înalbăstri pereții. Un zumzet straniu stăruia în urechile lui Combra și, din oglindă, o altă lună îl privea batjocoritor.

Apoi, i se păru că râde cineva.

— Bob, unde ești, Bob? Incoace, Bob!

Simțind că se sufocă, alergă la fereastră, însă nu reuși să găsească deschizătoarea și, atunci, împinse cu cotul în geam. Sticla se sparse într'un hohot ascuțit de femee dementă. Paul privi afară și-l desluși pe Bob mergând halucinat în lună.

— Bob!

Dar băiatul nici nu-și întoarse capul.

— Bob, ce faci, Bob?

Paul Combra se prăbuși. Simțise că Bob a plecat pentru totdeauna. O mulțime de nopți tăbărîră asupra profesorului. Veneau sălbatice, rele cu bufnițe și cucuvăi, cu nouri mânioși și fulgere demonice. Apoi, totul se liniști și luna umplu cu sânge de aur văzduhul.

Rezemat de balustrada podului, Bob privea lacom depărtările. Deși sezonul băilor încă nu începuse, restaurantele strandurilor „Veneția" și „Cârdul găștelor" erau pline de lume. „Bietul tatal Ce-o să spună bietul tata?" — și-i era o ucigătoare milă. „Dar n'am ce face. Nu mai pot. Oare-o să mă taie și pe mine la morgă?" Un taraf de lăutari dela o cârciumă de dincolo de bariera c. f. r. melancoliza într'o străveche romanță țigănească. Bob ascultă câtva timp, ca, apoi, să coboare treptele spre strandul Adis-Abeba; trecu pe lângă restaurantul „Popular" și-o luă, pe malul râului, spre Lențești. Ieșind din lunci, se-așeză pe nisip; auzea lămurit melodia lui „Sous les toits de Paris", difuzată de haut-parleurul dela „Veneția"; cineva chiuia la restaurantul de pe malul drept; deasupra comunei Lențești fumul serii se risipea lin peste noapte și câteun automobil sbura cu sgomot pe șosea.

După un timp, Bob scoase din buzunar o fotografie pe care o rupse în zeci de bucățele. Mai privi odată râul și, apoi, intră îmbrăcat în apă. Ochii și-i ținea închiși. Inainta mereu. Când apa îi ajunse la gât, Bob îngenunchie.

Valurile se 'nchiseră cald, ca de sânge.

Cadavrul fu pescuit tocmai dincolo de Țureni.

Paul Combra luptase un an întreg împotriva trustului Weinblum. Până la urmă, reușise să-l biruiască pe acest evreu galițian, care-și cheltuia la Paris și Londra banii câștigați în România, și, peste încă un an, își împătrise averea. Acuma. Acuma, Paul Combra putea să rivalizeze cu cei mai bogați contemporani, în finanțele țării, dar faptul acesta nu-i aducea nici o satisfacție. Seara se închidea în camera lui Bob și recitea mereu un carnet al băiatului, carnet în mare parte cifrat.

Ultima frază era:

„...n'a venit; va trebui să mor și e stupid acest lucru, însă nu pot altfel..."

Și Paul își strângea pumnii.

„Dece a trebuit să moară copilul meu?"

Într'o zi după-amiază târzie, profesorul se duse la Mafteiu, care îl primi cu îmbrățișări și exclamații de bucurie.

— Știi că Andrei și-a luat doctoratul? Ca mâine e coleg cu tine... Doamne, cât de departe a ajuns neamul nostru, Paule! Nepotul meu, al unui fost hargat, doctor magna cum laude... Tu, fecior de hargat, profesor universitar... Și privește-mă pe mine! Ai spune că, în tinerețile mele, am rânit balega în grajdul lui Gora Mațco? Combrenii și Timoteii, bre! Neam mare! Păcat că ți-a murit fecioru', Paule... De ce nu te recăsătorești, ca să faci altul în loc, ha?

Andrei Timoteu se uită cercetător la Paul și-și spuse:

„Incă un bolnav! Boala celor din casa lui Gora... Biet lup singuratic, n'ai să poți muri în liniște... N'aibi grijă! Corbii Timoteilor ți-or sfârtica din timp hoitul, căc pute a ban..."

Amurgul cădea încet și somptuos — numai sânge și aur. [1])

Fragment din „Drama casei Timotei".

---

[1]) Transatlanticul „Bremen" a avut o călătorie foarte grea din cauza unei furtuni extrem de violente, care l-a surprins în apropiere de New-York.

Desprindem din jurnalul de bord:

„Uraganul se menține cu aceeași intensitate.

Pasagerul Dr. Heinz Peterle, clasa II-a, cabina 113, dispărut în cursul nopții. La orele 23 a mai fost văzut pe puntea superioară si rugat să se înapoieze în cabină. Cercetările întreprinse imediat n'au putut stabili dacă e vorba de-o sinucidere sau de-un accident. Ipoteza unei crime e cu totul exclusă"

Digitized by Google

CRONICA plastică

de PAUL MIRACOVICI

Expoziția Asociației „Arta"

N. C. DĂRĂSCU
ISER
G. PETRAȘCU
STEFAN POPESCU
JEAN STERIADI
EUSTAȚIU STOENESCU

Dintre operele expozanților de la Dalles, acele ale d-lui Steriadi se deosebesc mai mult de lucrările de până acum, evoluția e mai evidentă. Paleta d-sale e mai închisă decât altă dată iar armoniile mai sobre, grave uneori. Fără exuberanța „pastei" lor — mai delicate — picturile d-lui Steriadi aminteste cei mai buni Sisley și Pissaro, cei mai ordonați dintre impresioniști. D. Steriadi deși a cultivat totdeauna cu pasiune culoarea și a exaltat-o ca puțini pictori, nu a uitat niciodată cât de necesară e o ordonanță strictă a liniilor, să compună precis aspectul geometric al valorilor și să deseneze cu cea mai mare grijă. Nu un desen „corect" ci un desen care — fără să aibe aparența vreunui efort, resfrânge exact caracterul unei figuri, al unui peisaj. Din lucrările expuse ne-ar fi greu să alegem, să cităm vreuna. Toate sunt pictate cu o egală măestrie. Fiecare tablou e o mare problemă de pictură admirabil înțeleasă. Notăm însă neapărat cele câteva desenuri și desenuri colorate. Prinse cu mult spirit de observație și uneori cu un fin humor, aceste mici bijuterii sunt printre cele mai frumoase podoabe ale expoziției.

D. Ștefan Popescu, ca și o bună parte dintre expozanți, e consecvent viziunii și facturii de până acum. O viziune plină de lirism, bucolică chiar. O viziune în slujba căreia d. Ștefan Popescu pune un meșteșug, o știință de adevărat mester.

In expoziția actuală, am revăzut arborii pe care d-sa îi desenează ca nimeni altul, luminișurile cari se desprind din umbre pline de mister, luminișuri pe cari le evocă atât de intens. De altfel, toată pictura d-lui Ștefan Popescu e evocativă, caldă. Fie că aduce priveliști din Maroc, fie dela Florica sau corăbii cu pânzele proectate pe ceruri fără sfârșit, d-sa ne înfățișează imagini pe cari le-am dori mereu prezente. D. Ștefan Popescu s'a dedicat aproape exclusiv peisajului deși pe vremuri a făcut studii de figură și compoziții cari au rămas mândria muzeelor noastre. Prin peisajele d-sale d. Ștefan Popescu a desmințit constant legenda că peisajul îl face oricum numai să ai „temperament".

Studiind arborii, dealurile, așa cum a făcut, d-sa a servit pictura românească și — prin întregul operei — pictura, pur și simplu.

D. Dărăscu, în lucrările expuse dovedește un temperament de mare pictor. Concepția d-sale pornește dela experiența impresioniștilor, dar d-sa a știut să lege admirabil învățăturile lor, cu ceeace numim în chip obișnuit tradiție. D-sa tradace lumina în sentiment fără să utilizeze acea obsedantă și mesianică facătură cu care se simt datori să se exprime cei ce pun studiul luminii înaintea oricărei alte preocupări și cari promintesc de „technica" pointilistă, această pictură de epruvetă. In pensule largi — de aproape pare chiar brutal — d. Dărăscu leagă culorile cele mai pure și din subiectul cel mai simplu face — ca un vraciu — un minunat pretext de armonii. Brunurile, terre-urile cari mai stăruiau încă pe paleta d-sale au dispărut cu desăvârșire sau, dacă au mai rămas ele nu fac decât să exalte restul și să dea și mai multă strălucire picturii sale.

D. Petrașcu, fidel subiectelor și încă și mai mult viziunii d-sale atât de originale, ne înfățișează aceleași peisaje, aceleași admirabile naturi moarte — parcă smălțuite. Deceea nu facem decât să mărturisim încă odată, așa cum am făcut-o de atâtea ori — admirația noastră.

Cu prilejul expoziției d-lui Iser, abia închisă, am scris mai pe larg despre întregul operei d-sale. Contribuția d-sale la expoziția „Artei" e cu deosebire interesantă. Tablourile capătă, așezate mai rar și în număr mai mic, mai mult aer împrejur, ceeace îngădue contemplarea lor. Lucrările expuse sunt dintre cele mai frumoase și mai bine alese, din atelierul artistului.

D. Stoenescu expune câteva portrete cu mult caracter și în care regăsim toate calitățile cari i-au făcut faima. Câteva tablouri mai mici: „Casa Albă", „Venetii", „Copilul la masă" sunt minunate „momente" picturale.

Din peisaj, d-sa știe să ia numai acele câteva tonuri cari constituie caracterul, farmecul său. Chiar atunci când se rezumă la o notație rapidă a valorilor, efectul este tot atât de puternic. Cu mijloace extrem de simple, d. Stoenescu evocă un peisaj sau o figură, cu o inegalabilă siguranță. D-sa a pătruns toate tainele luminii, pe care o modelează cu infinite subtilități.

Emoțiile sale, d. Stoenescu are eleganța de a ni le reda cu aceeaș prospețime cu care le-a resimțit — fără urmă de efort.

Fără îndoială, această eleganță este apanajul celor puțini și mai aleși dintre artiști.

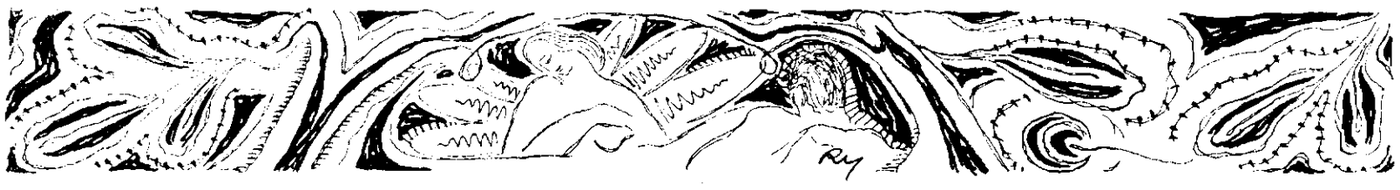

Cartea străină

André Chamson: „La galère" (roman)

(„Grasset"—Paris, 1939)

Cei cari au citit, prin 1927, frumosul roman *Les hommes de la route* al d-lui André Chamson, au avut revelația unui talent epic de o amploare și putere de expresie nedesmințite de atunci: dovadă operele următoare, apărute la scurte răstimpuri, adică *Le crime des justes, Histoire de Tabusse, Héritages, L'auberge de l'abîme, L'année des vaincus,* cele patru nuvele din volumul *Les quatre éléments* pe care le semnala admirativ André Gide în „paginile regăsite" al jurnalului său și până la ultimul roman, *La galère,* împodobind vitrinele librăriilor, în acest început de an, după ce fusese mai întâi publicat în „La nouvelle revue française".

In acelaș an cu *Les hommes de la route,* d. André Chamson făcuse să apară și eseul intitulat *L'homme contre l'histoire* — cuvinte care definesc o serie întreagă de preocupări, pasionante pentru autor, și reluate cu fiecare din cărțile amintite, fără ca totuși urma vreunei intenții didactice să dăuneze echilibrului prozei chamsoniene, a cărei calitate, repetăm, este de a fi esențial epică, iar nu demonstrativă. O filosofie a istoriei sau, în termeni mai puțin pretențioși, o atitudine în fața istoriei se desprinde totuși lesne din lectura ultimului roman, *La galère,* care poate interesa și pe sociolog prin paginile magistrale în care se descriu reacțiunile și comportările în massă ale manifestanților parisieni, cu prilejul mișcărilor de stradă dela 6 Februarie 1934 provocate de izbucnirea scandalului Stavisky. *La galère* este romanul acelor evenimente memorabile, care păreau să fi adus Franța în pragul unui nou 1789, și al modificărilor petrecute ca o consecință, în raporturile dintre eroii cărții.

Anticipând asupra înțelesului care se deslușește către sfârșitul romanului, și în care se cristalizează filosofia despre istorie a d-lui Chamson, vom spune chiar de pe acum în ce constă, ea, urmând să-i arătăm după aceea și decurgerea ei, din desfășurarea faptelor: „îți închipui că vei putea trăi în afara secolului... — conchide Jean Rabaud, purtătorul de cuvânt al autorului — și te îmbarci pe o galeră unde fiecare trebue să treacă la vâsle, într'o zi sau alta, în mijlocul furtunii..." Simbolul cuprins în titlul romanului se luminează acum deplin, prin cuvintele citate: sensul istoriei este obligator pentru toți, nimeni nu i se poate sustrage, nu poate trăi în contratimpul istoriei, — „în afara secolului". Există deci un determinism, o fatalitate potrivit căreia suntem osândiți să trecem fiecare, la vâslele galerei — să înscriem pe rând, urma efemeră a străbaterii noastre prin viață, pe suprafața frământată într'un veșnic neastâmpăr a istoriei, fără să ne întrebăm încotro ne va duce corabia destinelor noastre.

Acest Rabaud căruia-i facem cunoștința în primele pagini ale cărții, amestecat fără voia lui în mulțimea manifestanților din piața Concordiei, este agregat în istorie și trăește la Paris împreună cu soția și fetița lui, ca arhivar la oficiul de documentare al unui minister. Și-a dat demisia din profesorat ca să poată rămâne în capitală, pentrucă plecarea în provincie, unde i-ar fi lipsit bibliotecile necesare continuării studiilor de istorie, ar fi însemnat ratarea sigură. După ce a îndurat câțiva ani mizeria la Paris, a găsit în cele din urmă slujba de arhivar, care-l pune la adăpostul celor mai urgente griji materiale, ale traiului zilnic. In înghesuiala din piața Concordiei, Rabaud se întâlnește cu un prieten și fost coleg de învățătură la Sorbonna, Louis Boulan, pe care nu-l mai văzuse de zece ani. Amândoi constată cu plăcere că nu s'au schimbat, că fiecare corespunde imaginei păstrate de celălalt despre el, căreia vechea lor prietenie i-a rămas credincioasă. Cu toată deosebirea de situație, materială și socială, — Boulan e fiul unui industriaș bogat — afinitatea lor reciprocă e dintre acelea care fac pe doi oameni să nu se uite, chiar dacă ar fi să nu se mai revadă, sau să reia în cel mai firesc mod legăturile de prietenie, fără ca acestea să fi suferit de pe urma întreruperii lor oricât de îndelungate. Boulan este și el însurat și are doi băeți. Soțiile foștilor sorbonnarzi se împrietenesc îndată ce se cunosc și s'ar părea că, în același oraș fiind, nimic n'ar mai putea să desfacă o camaraderie legată sau reluată, cu atâta spontană cordialitate din partea tuturor.

La începutul evenimentelor, al „afacerii", adică în toamna anului 1933, când se întâlnește cu Boulan, Rabaud ne este înfățișat ca un om căruia-i lipsește simțul politic, adică al faptelor petrecute sub ochii noștri și care înainte de a căpăta demnitatea istoriei, sunt frământate de violența patimilor contradictorii. Participarea la actual prin acțiune, i se pare ca o împuținare, o ciuntire cu atât mai absurdă cu cât este consimțită. Omul politic e pentru el acela care nu poate suporta retragerea și tăcerea singuraticului,— tăcere ce valorează mai mult decât tumultul nesemnificativ al istoriei.

In seara zilei în care, — amestecat în mulțimea celor cari strigau „jos hoții! demisia!" — se regăsise cu prietenul lui, Rabaud se întorcea acasă, îmbogățit cu certitudinea că nu există zile „istorice". In pat, înainte de a se culca lângă Françoise, soția lui, observându-i somnul, se întreabă cum ar mai fi putut dormi ea atât de liniștită dacă lumea dimprejur ar fi fost într'adevăr turburată, dacă noaptea aceea ar fi fost într'adevăr o noapte istorică. Pagina care urmează e meditație admirabilă, una din acele „échappées de vues" cum întâlnim în toate cărțile d-lui André Chamson, ca o terasă dela înălțimea căreia ochiul spectatorului străbate o vastă perspectivă:

„Dar în momentul chiar în care se liniștea din nou ascultând respirația egală a Françoisei, se gândi deodată că somnul nu putea fi o mărturie împotriva evenimentelor. La sfârșitul zilelor tragice ale Istoriei, unele femei trebuie să fi dormit un somn ca și al Françoisei, același somn ca acela pe care-l simțea urcând domol în el însuși. In seara de 10 August, pe timpul nopților lui Iunie 48, în timpul Comunei chiar, unele femei trebue să fi dormit ca și acum, nepăsătoare la tot ce nu era viața lor, calme și copleșite de toate puterile dragostei. Istoria nu reținuse nimic din aceste nopți pașnice. Ea nu păstra decât amintirea schimbărilor de decor. Nu povestea decât isprăvile câtorva mii de oameni ale căror străduințe abia de ajungeau să schimbe cursul câtorva zeci de existențe. In acest timp, milioane de ființe dormeau. Somnul lor era garanția continuității vieții. In zorii zilei, toate aceste ființe își vor regăsi grijile lor, iubirile lor, obișnuințele lor... Nu era asta, oare, adevărata Istorie? Nu era mai important de cât toate aceste evenimente care defilează între cele două panouri ale decorului — scenă îngustă, dincolo de care se afla viața oamenilor?"

Dar gravitatea evenimentelor sporește cu fiecare zi. Rabaud constată că nu numai valoarea mărturiilor trebue pusă la îndoială dar chiar — și aceasta e foarte important — *felul în care oamenii ascultă ce li se spune,* ca și cum evenimentul ar fi preexistat în conștiința lor și câteva vorbe au fost deajuns ca să-i dea o realitate, fără ca să mai încerce să afle ce s'a petrecut cu adevărat. Luciditatea lui Rabaud, încăpățânarea lui de a controla ce este adevărat din ce se colportează este în fond, dorința de a păstra neatins ceea ce dă sens propriei lui vieți, o dorință de confort sufletesc, condiționată de liniște și de siguranță. Dar evenimentele îl depășesc, îl smulg lui însuși, nu în înțelesul că îl târăsc în șuvoiul lor, dar ele intră în viața lui, surpându-i din temelie condițiile confortului interior și odată cu acestea, făcându-i cu neputință existența personală.

Aici ajungem în punctul cel mai gingaș, în care ni se desvăluie fragilitatea echilibrului nostru sufletesc, acelui sentiment de plenitudine și de pace interioară despre care vorbește undeva Rabaud, cunoscut oricui iubește ceva, în viață. Singura noastră armură în asemenea împrejurări și împotriva evenimentelor de acest fel, este vocația profesională, prin mijlocirea cărei luăm contact cu ceeace se petrece, cu viața. Medicul Plantier care, în spitalul improvizat într'o cafenea, pansează pe manifestanții răniți, îi scandalizează spunându-le că i-ar fi pansat, în mod indiferent, și pe adversarii lor. El încearcă să reziste puhoiului, rămânând „profesionalmente neutru". Corespunzătoare mentalității sau atitudinei profesionale a medicului, este, pentru Rabaud, concepția lui despre istorie, singura lui șansă de neutralitate. Dar evenimentele îl vor sili să aleagă, să opteze. Și atunci va înțelege că nimeni și nici el nu are libertatea alegerii, că există o „pantă naturală", potrivit căreia, un Barrès, dreyfusard „avant la lettre" pe planul rațiunii, a trecut totuși de partea Bisericii și a Statului Major, împotriva unui principiu a cărui recunoaștere practică ar fi zăruncinat temeliile acestor instituțiuni, punând astfel în cauză însăși existența Statului. Urmând „panta" lui naturală, Rabaud va trece de partea apărătorilor formei de guvernământ și a instituțiilor republicane, în timp ce prietenii lui, soții Boulan, potrivit aceleiași determinări instinctive, vor fi alături de manifestanții cari strigă: „Jos hoții! jos asasinii! demisia!"

Transformarea petrecută în sufletul și în concepția despre istorie a lui Rabaud, de la disprețul arătat pentru omul politic, omul de acțiune și până la recunoașterea că „toate gândurile noastre se ating cu politica" nu a putut fi arătată în rândurile de față decât cu totul schematic. Indoielile și frământările lui, proectate pe fundalul tragicelor zile dela începutul anului 1934 capătă o amploare și un răsunet impresionante. Duhul acela de revoltă îl simți treptat, pe măsura înaintării în lectură, cum se insinuiază în viețile tuturor, primejdindu-le chiar în principiul sau rațiunea lor de a fi, aducând în desbatere și supunând îndoielii ceeace părea să fie mai adăpostit și pentru totdeauna. De aceea, mai mult ca oricând, am dori ca aceste rânduri să fie un îndemn pentru a citi cartea.

MIHAI NICULESCU

Același semn

Același semn mă chiamă din veacuri înapoi.
În fiecare seară urc ostenit pe munți,
Mă urmărește vremea cu chipuri de strigoi,
Și peste orice apă întind din vise punți.

Răsar din noapte poate voivozii uneori ?
Ascult în vreme svonuri de pinteni și hrisoave ?
Or fi argați ce cată în temnițe comori,
Or mâna ta mai cată pierdută pe ceasloave ?

Același semn mă chiamă, aceleași arătări,
Ce te-au păzit în veacuri, frumoasa mea regină...
Dar nu știu care glasuri mă blestemă 'n chemări
De tot mai mult m'afund în ani și 'n rădăcină.

AL. RAICU

1) Din volumul „Hronic" ce va apare în curând în col. „Universul literar"

Tristan

Sunetele mor în cristalul opac al tăcerii ;
Clipa e floare nesigură, — un surâs bănuit,
Moartea țese lent fastuoase draperii,
In umbre să naști inefabil mit.

Te caută pe sidef mâini pasionate
Agonia albă 'n hieratica încremenire
E așteptarea ta vis de puritate ;
— Peste timpuri să fim poem de iubire

Palidul tău duh de opal
Va purta neatins ceasul durut
Dar peste frunți vei adia sideral,
Grea tristețe de paradis pierdut.

ION BĂLAN

EXPOZIȚIA ASOCIAȚIEI „ARTA"

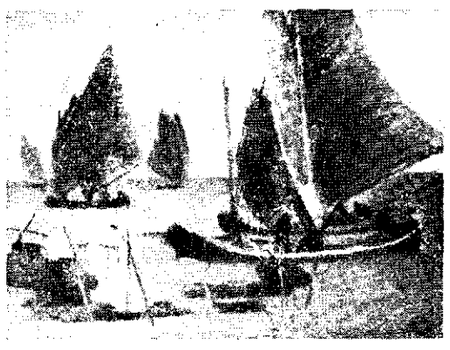

Ștefan Popescu — Marină

Eustațiu Stoenescu — Portret

Jean Steriadi — Peisaj

CRONICA muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

O nouă pierdere pentru muzica franceză

Ultimii ani au pricinuit dureroase goluri în muzica franceză. Singur anul 1937 a îndoliat-o de cinci ori, la fiecare dată încercându-i straturile absolut superioare.

Dacă clasicismul a trăit în muzică, cu deosebire, marea lui epocă în Italia și Germania iar romantismul în Germania, nu este posibil să nu se recunoască sălășluirea preponderentă a muzicei timpurilor noastre în Franța. Fiecare neam, în special cele cu o veche cultură muzicală, reprezintă de sigur, cu câteva nume de seamă, curentele inovatoare. Dar în nici o altă țară n'a înflorit cu atâta plenitudine, abundență și strălucire compoziția contemporană, ca în Franța.

Cei mai subtili maeștri ai scrisului muzical, cele mai nuanțate și mai de preț sensibilități, cele mai minunat organizate personalități creatoare, s'au strâns cu uimitor belșug pe ogorul muzicei franceze, cultivându-l nemaiîntâlnit de mânos, în zilele noastre.

In rândurile acestei elite atât de fericit constituite, soarta a lovit excesiv de păgubitor, lipsindu-le în răgaz de câteva luni de excepționali reprezentanți ai ei cum au fost Gabriel Pierné, Albert Roussel și Maurice Ravel, compozitori cari au dăruit omenirii nepieritoare tezaure de artă, de toți recunoscute — și Louis Vierne și Charles Marie Widor, foarte mari muzicieni, mai puțin cunoscuți peste hotarele Franței, dar făcând parte din acea generație glorioasă de artiști cari au consolidat și cinstit muzica franceză cu tot ceeace vrednicele lor condeie au așternut pe portative.

Cu moartea recentă a lui Maurice Emmanuel, muzica franceză suferă o foarte mare nouă pierdere.

Maurice Emmanuel a fost într'adevăr o foarte distinsă figură muzicală a Franței. A fost exemplul rar și infinit de valoros și de demn de admirat al unei naturi complexe de savant și artist, de muzician și mare om de cultură, de tehnician al înțelegerii frumosului și în același timp de inițiat în practica însăși a artei pe care știa superior s'o teoretizeze.

Născut în 1862 la Bar-sur-Aube, Maurice Emmanuel, de origine spaniolă, a manifestat, din primii ani ai copilăriei, dispoziții muzicale surprinzătoare, care avură darul să-i decidă părinții a-l trimite la conservatorul din Paris unde, odată cu pianul și cursurile complimentare ,a urmat clasa de compoziție a lui Delibes. Ca Berlioz, ca Erik Satie, ca Debussy Maurice Emmanuel n'a putut găsi în școala ideilor sale accentuat personale, tot ecoul de înțelegere așteptat, întâlnind adesea acea lipsă de stimulare, de conciliere spirituală, menită să descurajeze un elev generos dotat, în contactul cu o disciplină insuficient de mlădioasă în aplicări și adaptabilitate.

O puternică înclinație literară îi aduse sprijin moralmente compensatoriu odată cu adâncile satisfacții ale succesului puțin comun al tezei sale de doctorat în litere, cu subiect în legătură cu muzica.

In 1907, este numit profesor de istoria muzicei la conservatorul din Paris, unde timp de 29 de ani face cursuri de o însemnătate rară. In tot acest timp, fără a părăsi niciodată un înălțător idealism și o modestie care învăluiau într'o desăvârșită discreție toată această activitate, Emmanuel îmbogățește muzica franceză cu pagini componistice cărora, în forme de evoluată măestrie, le încredințează gânduri muzicale de cea mai aleasă substanță și caracteristicele unei individualități bogate, consecvente și nobile.

Sonate pentru pian, lucrări de cel mai viu interes instrumental și artistic și de un fond muzical foarte cuprinzător, quartete, melodii, sonate pentru violoncel, vioară, balete, opere, uverturi, melodii care îl statornicesc printre primii compozitori francezi ai genului, în sfârșit poeme, suite și simfonii sunt parte din opera muzicală de seamă a acestui fruntaș al artei muzicale franceze.

Cât despre lucrările de istoriografie și analiză muzicală pe care le-a tipărit, se poate spune că prin ele, acest domeniu al culturei franceze a înaintat hotărît, câștigând elemente extrem de importante prin luminile revelatoare aduse unor probleme profunde și delicate.

„Muzica greacă antică", „istoria gradului", „ritmul dela Euripide la Debussy", „dansul la Greci", „acompaniamentul modal al psalmilor", „Péléas și Mélisande a lui Claude Debussy" arată fiecare câtă acuitate, câtă pătrundere, cât de rafinată erudiție și cât dor de identificare cu rosturile muzicii au caracterizat pe acest autentic muzician, a cărui operă îi va supravietui.

Răsbunarea Gorunului

de V. Copilu-Cheatră

Toamna a poposit în munți, zugrăvind cu dărnicie, în frunzară, curcubee peste curcubee. Valea Ierii este o răstoacă de culori impestrițate

La fabrica de cherestea a încetat lucrul. Pălmașii așteaptă în fața biroului să-și ridice preminda.

Dincolo de gatăre, o locomotivă, cât o jucărie, pufăe mulcom, pe linia îngustă ce duce dela firmă până în creerul munților, la Corofana, unde exploatarea lemnului e în toi. Mecanicul Herr Krauss, un sas bălai și stors ca o lămâie, se învârte în jurul ei, ca o oaie captie. Ba o freacă cu un znop de cârpe, ba strânge un șurub mai slăbănog.

Deși cea mai mare parte din pălmași și-au ridicat bănuții, totuși se grămădesc cu toții în fața casierici, asteptându-se unii pe alții. Cum ese unul, se reped pe el și-l întreabă cu sugrumătură în grumaz:

— Câți taleri ai primit cumetre?

— Mai ști și Precesta lor, că după cum spun domnii: mi-o tras, pântru casa cercuală, pântru județ, și auziți oameni buni și să nu vă cruciți, cică și pântru amenda ce mi-o trântit-o după grumaz domnu inginer Frunzărescu, din bun sărin. Iacă ce mi-o mai rămas. Mai fă ceva cu ei. Cumpără bulendre la copii că acum pică omătu, ba-ți mai tribă un purcel de slănină și un sac doi de mălai. Din ce să le acoperi pe tâte? Din vânt? Și-apoi să nu-i sudue omu?

— Ei lasă Partenie, că știu domnii cum să nu ne lase să murim de foame, chiar dintr'odată.

— Eu una vă spun, că pe inginerul aiesta ce s'o dat cu judovii l-oi boteza cât de curând, prescura lui de sărântoc.

— Ce să se dea cu jidovii, că-i jidov curat. Dar s'o dat pă legea rumânească și s'o botezat creștinește. N'ați băgat de seamă că pute a ceapă și usturoi de-o svârlită, ca toți cușerii?

Oamenii râd. Câțiva scuipă îndesat într'o lături.

La fereastra biroului, perdelele au căzut cu lăcomie. Pălmașii au amuțit ca o turmă prostită. Stau pironiți cu ochii pe ușa căptușită din față.

— Ce stați așa ca niște prapori la prohod?, strigă gornicul Ilarie la ei, poftim și vă guriți în trin, că inoptăm pe aici!

Ceata se urni molău. Trenul liliputan s'a tiesit. Cu o smucitură, pornește încet. Pufăind tot mai înfuriat, fuge pe linie, zognind la cotituri de crezi că acu, acu a sărit de pe șine. Unde linia e mai pieptișe, oamenii se dau jos și împing să-i dea spor la mers.

Trenuțul a ajuns la capătul liniei, oprindu-se în mijlocul pădurilor, între stoguri de trunchi retezați. Nu-i nici o gară prin apropiere. Nici un conducător, nu-i ese în întâmpinare. Unii moleșiți, au adormit cu capetele răzămate în podul palmelor. Alții moțăesc.

— Dă-te jos Mitrule, c'am ajuns!

Încurcându-se în sârme și țopine, se dau jos, rostogolindu-se unii peste alții.

— Mai încet mă că-ți mut fălcile. Nu vezi că-mi scoți ochii? se răsti gornicul Ilarie, la unul.

Se îngâna ziua cu noaptea, când cetele se despărțiră pe cărările ce se pierdeau în pădure.

Gornicul Ilarie cu ceata lui, cârni spre târg.

— Nu putem merge toată noaptea, până acasă. Eu zic să inoptăm aci în târg.

Noaptea se lăsa ca de smoală. Umezeala străbate până la mădulare, ca un iz de putreziciune.

— Degrabă a vremuit iestimp. Și eu zic, Moș Ilarie, să ne oprim o leacă. Vom imbuca ceva, și ne-om hodini până să creapă de ziuă.

. In târg câteva felinare cu gaz, luminau străzile pietruite cu bolovani codrați.

Intrară într'o cârciumă. Își rânduiră sculele lângă perete apoi se așezară pe lăviți.

— Cum ați umblat Moș Ilarie?, întrebă de după tejghea Pintilie.

— Cum să umblăm? Ca pălmașii. Trudim de creapă rânza'n noi.

— Cu ce să vi-le leculese gornice?

— Cu un ulcior de jinars.

Voia bună cuprinse ceata și porțile de vinars desmorțindu-le mădularele, le deslegau limbile. Glumele se porniră.

— Ce-ți mai face Valeria, moș Ilarie, îl descoase semnificativ, cu vorba, Partenie. Tot stampă nevăstuta?

Gornicul Ilarie are nevastă cu 20 de ani mai tânără ca el. De trei ani se tot laudă că va căpăta un urmaș. Dar urmașul întârzie spre necazul gornicului și hazul pălmașilor.

— Ce să facă? O mai bat și eu din când în când, dar muierea tot muiere. Se lipește și mai drăgăstos de tine.

— Ii prieste, moș Ilarie, că așa-i făcută. Muiere c'a d-ta, nu sunt multe în tereadu aiesta. Nu ți-e păstă mână să ominești domnii la casa dumitale cu așa mândrețe de nevastă.

— Mai tacă-ți fleura, hodoroagă. Da a ta ce crezi că rânduiește? Tu la pădure toată săptămâna și ea acasă. Frate Partenie, muierea-i muiere, până o bagi în pământ, chiar dacă s'ar purta ca o preuteasă.

— O! pe a mea am cersălat-o, inainte de-și pune hobodu.

— Cum dracu te-ai încumetat s'o întărci, chiar așa de iute?

— Apoi să vedeți cum s'a întâmplat. Pornim cu ceterașii, starostele și nănașii la ea acasă s'o luăm la biserică, să ne cununăm. Unde începe mireasa mea a plânge și-a se căuna, după mumă-sa, după tată-so, după casă, după masă și mai știi praznicu'ei după ce. Credea că așa-i stă bine unei mirese de neam, să se arate la ospăț. Dăm noi să pornim la biserică, da ea, că nu merge nici friptă nici opărită. Dacă văd și văd că se încheagă gluma, mi se învălue a ciudă, de gândeai că plesnește dica'n mine. O prind cătinel de mână și trecem în casa hei dinainte și mă răstesc la mă-sa să ne lase singuri. Incui ușa cu rătezul și-i prind fălcile în podul palmei. Am înmulat-o ca pe-o porumbiță când îi suci grumazul. O apuc cu mâna pe la cingătoare și mai mult moartă decât vie, o târăiesc după mine.

Starostele face un semn ceterașilor și unde dau țiganii drumul struncelor. Cântau de gândeai că plesnește cetera nu alta. Atunci am auzit cel mai mândru cântec de mireasă, din viața mea.

La biserică, alt drac se cuibărește în coastele ei. Când o întreabă părintele dacă din dragoste curată și nesilită vine după mine, aștept să răspundă: da. Ea nimic. Mă cumpenesc eu o leacă și-i reped un cot în coaste. De frică, ca de voie bună, îngână mieros... da.

Oamenii râd de se cutremură casa.

— Așa da, mai zic și eu. Asta-i bărbat nu tufă? Dar de-atunci de câte ori te-ai mai răstit la ea?

— Nu mai țin minte. Dacă încrestam în grindă, cred c'ar fi trebuit să mă sui și în podul căsii, să mai dau de grinzi.

— Dar să mai închinăm o țără. Hei, Pintilie, mai adă o ploscă de jinars, că ne-o săcat gușa.

— Noroc gornice.

— Să trăești moș Ilarie și să-ți șie Valeria, în pace.

— Să vă alduiască cel de sus și pe voi oameni buni, că până sunteți lângă moș Ilarie nu-ți umbla rău.

— Să nu-ți șie cu supărare gornice, că vorovesc și eu una. Dumneata cunoști domnii dela firmă, cum te cunoastem noi pă dumneata. Spune dacă mințăsc, până n'o venit inginerul aiesta, un coptilloi mucos ce se ține de muierile oamenilor, n'am fost noi, oameni mai cu rânduială? De când a picat jezurile aiesta, ba amenzi, ba jindari, ba bătăi, s'o destornit pe cpul nostru. Pântru ce? Pântru dreptul nostru?

Băutura își produce efectul. Sub presiunea alcoolului, prezenta problemelor de existență e tot mai acută. Sudalmele și amenințările se intețesc.

— Măi oameni, socotesc că nu-i bine să ne sfărmăm deadeca! Cu sfada noastră, nu schimbăm rânduiala asta. Mai bine să închinăm câte un pahar și să ne vedem de treabă. Nu v'am plătit ominește, de când lucrați la mine?

— Să trăești, moș Ilarie, dumneata ești de-al nostru și ne cruți. Cât te-o răbda Dumnezeu știm că n'om pieri de foame.

— Ei hai noroc și să ne mai cam ducem, că vreau oamenii să doarmă. Iacă s'a crepat de ziuă și Pintilie moțăie la tejghea.

Moș Ilarie își desfăcu cămașa la gât, vârî mâna în sân și scoțând un săculeț înflorit cu arnici, numără pe coltul mesii prețul vinarsului pe care-l avea socotit în gând.

●

Zăpada a îmbrăcat munții într'un țol alb ca scos din piuă. Toată noaptea a nins cu pale mari și spornice. Cărările sunt înfundate.

— Tu muiere, ce tot străurești pe-afară și nu-mi pui în straița aia odată?

— Mitrule, Mitrule, nu veți că dacând m'am sculat, n'am răsuflat nici o leacă? Am rânit omătul, am dat la jite, am muls, și-am dăpat oile! Tu n'ai mânuri să-ți pui niște mălai și să-ți tai niște clisă? Că nu m'oi apuca amu să-ți coc pancove și plăcinte.

— Mai cătinel cu melița, să nu te trăznesc peste fleură.

— Răstește-te, răstește-te, că aici te iert cu copii cu tot.

— Asta crezi că mă sperie? Da unde să te duci tu prastie? La măta? Că n'o avea frate-to o toporâște de săcure să te mânjolească.

— Cum să nu-ți vie să-ți iei lumea în cap, când te văd pornit până 'n ziuă? Iți trăcsare din bun sărin, și mă ocărăști ca pe-o slujnică.

— Ei hai, hai nu te porni pă cântat, că n'am lipsă de ceterași. Nu pricepi că's năcăjit și are de ce-mi sări tandăra? Ce știți voi, muierile, câte coc în capul unui bărbat? Atâta pricepeți numai, că nu-i mălai în casă, dar cât ger răbdăm noi pe dricul iernii, în pădure, nu vă taie capul. Mă duc. Dau pe la gornicul Ilarie să-l iau și pe el. Dacă vine careva Sâmbătă pe-acasă să-mi trimiteți niște mălai. Nu mai și-i supărată. Ei, hai să te țuc.

— Să vii în pace Mitrule și să te grijești. A cam înghețat pământu și să nu aluneci, doamne ferește și n'ași grăi 'ntr'un ceas fără noroc, subt vr'un trunchiu.

— N'ai nici-o grije, că doară în pădure m'o făcut mama.

Schițând o cruce sări gardul și înotând prin zăpadă până la glesne coborî spre casa gornicului. Când trecu prin ograda lui Cârja, observă în tărnuț pusca și scurteica din piele de ciută ale inginerului. „Ce dracu cată risipitura asta pe aici? Ptiu" și scuipând într'o lături, își văzu de drum.

— Acasă ești moș Ilarie?

— Acasă. Poftim Mitrule înlăuntru, că-i gata, numai să guste oarece, îl întâmpină Valeria, suflecată și îmbujorată ca un măr domnesc.

— Poftim și ia și tu un pahar de jinars, până ce gătesc prânzul.

Pe plită, un pui se rumenește. Focul arde zdravăn de-l la mama dracului. Stropi de unsoare sar pe schija înroșită, prefăcându-se în șuvițe de fum alb ce le gâdilă nările.

Valeria le umplu paharele și le împinse un blid de brânză, dinainte.

— Noroc, Mitrule. Faină vreme. De nu dă o moină, începem lucrul.

— Să trăești gornice și să-ți trăiască nevasta că pogan îi loatră.

Valeria îl răsplăti cu o privire hoțișe și-un zâmbet promițător. Mitru îi sorbi fântâna ochilor, apoi goli paharul până în străfund și-l trânti de masă.

— Pogană palincă. Cine te-a cinstit cu ea?

— Mi-a trimis-o socru de-acasă.

Gornicul începu a tuși. O tuse înecăcioacă ce-l sufoca.

Nu mai pot sta în casă. Trebue să ies până afară. Cum se încălzește mai bine, mă înădușe tusa.

— Apoi noi suntem dedați să trăim numai în pădure gornice, în casă ne înecăm ca ciuta în coteț.

Se auzea cum mai tușește gornicul după casă. Mitru rămase mut. Era un bărbat ca un brad. Abia sfârșise slujba la împăratu. Cunoscuse pe Valeria de când era flăcău și lucra la firmă. Ani dearându a pețit-o, cumpărându-i mărgele, cercei și pui de miere. N'a mers odată cu mâna goală la ea. Și totuși, când a cerut-o în căsătorie moș Ilarie, l-a lăsat pentru un om de patruzeci de ani, numai fiindcă avea avere. S'a căsătorit cu Irina, așa, de necaz.

Cum erau vecini, Valeria le călca pragul de des, ca să-i amintească barim că odată s'au îndrăjit. Îi era și milă și necaz pe gornic. Il ajuta nu-i vorbă, dar nu-i putea ierta în ruptul capului că-i furase fericirea.

Valeria se apropie de el și încolăcindu-și brațele după grumazul lui, îl sărută pătimașe.

— Fă — șopti răstit printre dinți Mitru — după ce m'ai lăsat pentru gornic, acuma iți faci mendrele cu mine, ca după ce ne infundăm în pădure, să te culci cu buleandra aia de inginer. Asteaptă o leacă, până pornim, că ți l-am văzut la Cârja acasă.

Tusa nu se mai auzi. Moș Ilarie intră fără să zică un cuvânt. Bănuia că între cei doi nu s'a potolit focul, dar nu se aștepta dela Mitru să-l batjocorească într'atâta. Deacum s'a limpezit. Asta-i înțelesul glumelor pe care i le arunca Mitru ori încotro se învârtea. Cum nu s'a gândit la asta mai din vreme? De ce s'a uitat numai azi pe fereastră? E om bătrân pe lângă Irina. Ii drept. Dar câte nu face el pentru ea. Și-ar da ochii din cap numai s'o știe mulțumită. Dar a uitat că ea l-a iubit pe Mitru.

— Să morgem Mitrule, că ne-or aștepta ortacii.

— Când te 'ntorci, Ilarie?

— Până peste două săptămâni nu cred să dau pe-acasă. Dela Valea și până aici, e o cale și-apoi nu-i pot lăsa din ochi, că lucru-i greu și periculos.

●

Oamenii lucrează vârtos. Cei mai încercați, încrustă bradul cu barda, de partea opusă în care vreau să se răstoarne, apoi cu un dat de palmă mai sus de încrustătură, îl taie cu fierăstrăul. Când vârful răhlei tremură ca frunzele plopului, scot firezul și fug din calea bradului, cumpenindu-se. Cu un bunet surd, bradul lovit de moarte se prăbușește la pământ, vuind până în hăuri.

Alții îl curăță de cetină, îl taie apoi din patru în patru metri, transformându-l în trunchiuri pentru scânduri, de unde sunt trași fie cu țopinele de oameni, fie cu caii până la șlip. Șlipul e căptușit cu margini de scânduri groase, prinse cu scoabe puternice. Având o inclinație mare, când se dă drumul trunchiurilor, o pornesc cu o viteză turbată și la capătul șlipului, dela o înălțime amețitoare, făcând o săritură puternică, cad în apa ce plescăe, ca spintecată de un obuz.

Arieșul are încă destulă apă ca să-i poată duce până la bazinul de rezervă, de unde, prin umflarea apelor, primăvara, sunt transportați până la gară.

— Cum merge lucrul, feciori?

— Până-i vreme bună, ca'n casă moș Ilarie, spuse Mitru, cumpenind câțiva trunchi pe șlip.

— Ce zici ortace, ne-apucă în curând înghetul?

— Nu putem cunoaște voia lui Dumnezeu, dar după câte se năzărește s'o destornat pe nins. Iarna abia-i la început și-apoi până la Bobotează, nu cred să înghețe.

— Dacă ține vremea asta, mai mult de douăzeci mii de metri cubi îi culcăm.

Venind din rărunchi, un fecior urcă răzmându-se în țopin, spre gornic.

— Moș Ilarie, Partenie te cheamă la râu. Trunchii s'au îmbulzit și nu-i modru să-i poată urni. S'a 'nfundat la răstoacă și nu le mai putem face nimic cu țopinele.

— Care din voi vrea să vină cu mine?

— Mă duc eu, moș Ilarie, spuse Mitru, aruncând țundra de pe umere și pornind-o la vale cu țopinul între picioare, ca o sanie.

— Voi rămâneți aici și nu mai dați drumul la nici-o hașchie, până poruncesc eu.

— Tu, Mitrule, dă pe la corturi. Adă două lăzi cu dinamită. Așezi una în coastele blocului și cealaltă la răstoacă, să-i poată răzbi. Eu mă duc la Partenie să înștiințeze oamenii.

— Să grijești cum umbli cu focul.

— N'ai nici o grije.

Pădurea vuia. Brazii cădeau. Fierăstraiele hirjoneau și bocăniturile săcurilor se implântau în prăpăstii, cu ecouri surde.

— Ce s'a 'ntâmplat, Partenie?

— S'au blocat lemnele și-am pus să le dee dinamită.

— De cât timp?

— Să tot fie un sfârtai de ceas.

— Atunci, peste un pătrar de oră, trunchii-s în aier.

— Așa cumpenesc și eu.

— Unde-s oamenii?

— Cred că s'au ascuns după colți.

— Stai aci.

Gornicul alergă pe urma lui Mitru. Când ajunse la luminiș îl văzu sărind din trunchiu în trunchiu, cu dinamita în brațe. O clipă îl fulgeră un gând. Valeria, în brațele lui Mitru. Ce-ar fi dacă ar... Dar nu se poate să-i lase. Il va chema. Trebue să-l strige. Un nod i se urcă din coșul pieptului și-l strânge de grumaz. Sângele îi îngheță în vine. Se târî după o stâncă.

Mitru, culcat peste trunchi, își vârî capul și umerii printre lemne, căutând să așeze cât mai potrivit dinamita. Acum se sculă în picioare. Il vedea cum încăleca peste brazi să ajungă la răstoacă. Cinci minute și totul va sbura în aier.

O detunătură puternică, apoi alta și alta, spărseseră văile, ce hăuleau în zeci de ecouri, și-o ploaie de sâlne asvârlite în aier, se rostogoliră peste corpul omului, dejghiocat într'o clipă în aschii de carne.

●

Casa gornicului Ilarie, căptușită cu șindrilă, e cea mai arătoasă din Ponor. Așezată în padină, când bate soarele, pe târnațul din față infundat cu ochiuri de sticlă colorată, joacă curcubee. Trecătorul vremelnic prin munții sterpi ai Moților și văduviți de vile cu arcade și firide, se întreabă ale cui sunt aceste acareturi? Dacă n'ar fi stogurile de fân și jirezile de paie ce-o străjuesc, ar crede că-i vre-o casă de adăpost a vr'unei societăți turistice.

Inginerul Frunzărescu, un tânăr abia împlinit, trecând în inspecție spre șantier, a rămas surprins când a dat cu ochii de casa aceea din padină. Nu se putea dumiri cum s'a putut aciuia cineva cu atâta dare de mână în sălbătăcia asta. Nu se mai vedea nici-o altă casă prin apropiere. Dar la o svârlită bună de pușcă, unde și unde, case mici, pitite sub râpe de peatră, se zăresc, ca niște arătări.

Află dela un funcționar al firmei ce-l însoțea, că stăpânul caselor e un gornic înstărit. Gornicul mai toc timpul e în pădure, în schimb nevasta acestuia, o șerpoaică de muiere, stă singură cuc, și n'ar fi puțin bucuroasă dacă i-ar face o vizită.

A trecut odată, așa, întâmplător, pe la gornic, ca să-l consulte în unele delicte silvice. Gornicul l-a primit bucuros, ca pe un domn ce era și-i cinstea casa cu prezența sa. Valeria se întrecea în a-l servi cât mai delicat, așa cum învățase, când era fată în casa directorului dela firmă.

De atunci cărările inginerului silvic se abăteau mereu pe la căminul gornicului. După cum se și aștepta, nu-l găsea acasă mai niciodată.

Lumea începuse să-l bănuiască. Svonurile ajunseră până la urechea gornicului, dar nu le punea la inimă, obișnuit cum era cu înțepături și aluzii.

Se înserează. Ninge cu pale mari. Frunzărescu a întârziat pe șantier. Frigul i-a cuprins toate mădularele. Urcă cu greu cărarea înghețată, dar nu-și face sânge rău, gândind că în curând se va răzbuna de cele ce îndură. O bucurie surdă îi umple inima. Scoase ploșca cu rom și înghiți cu lăcomie o dușcă de jar ce-i infierbântă sângele. Cârni după niște brazi culcați la pământ și se trezi în spatele casei lui Mitru. Sări gardul de bârne și-apucă deacurmezișul prin curte, spre poiată. Un câne lătos și hulpav se repezi la el. Intoarse arma să se apere, dar jivina, prinse țeava puștii între dinți și se hărăia turbat. Smulgând arma, mâna înmănusată, atinse trăgaciul potrivit pe foc, ca atunci când călătorești noaptea prin munți, și-o descărcătură acră umplu văile înegurate.

Speriată, Irina care ieșise cu laptele, din poiată, cum tocmai mulsese vacile, scăpă din mână găleata, și țipă de eșiră copiii noibați de spaimă, din casă.

Câne le se căuna undeva pe subt vr'un stog de fân, urlând amarnic.

— Arde-te-ar focu să te ardă, cum ai trăznit dumneata câne ala. Acum, mâncă-l prăjit cu mumă-ta. Da ce rău ți-o făcut de l-ai pedepsit așa?, și sudalmele și blestemele nu se mai conteniră.

Conductorul silvic nu prețui sudalmele muierii și ingânând o melodie la modă, învățată dela subnotarul cel nou, își îndreptă dorurile spre casa gornicului Ilarie.

Valeria îl aștepta pătimașe. Teama că nu va veni cum se înțeleseră, îi biciuia simțurile și-i incorda gândurile spre plăceri noui. Bucuria voluptății trăite în gând, îi aprinse în apele ochilor chemări ce scăpeau drăcește.

Cum intră în casă, cu o sălbatică îmbrățișare i se aruncă în brațe. Buzele se încleștară ca o menghină, într'o sărutare istovitoare.

Moș Ilarie intră în curte abătut. Vruse să treacă pe la Irina și să-i ducă vestea morții lui Mitru, dar văzând lampa stinsă, amână, până la ziuă. Cu cugetul încărcat, intra pentru întâia oară cu silă, în casa lui. Cui să i se spovedească? Valeriei? Dar dacă i-ar spune că pentru ea l-a ucis, cu ce fețe l-ar întâmpina? „Ce-o fi lucrând de-i lampa aprinsă până acum în dricul nopții?" Cu o strângere de inimă, rămase pironit pe loc. Dacă-i cu cineva? Cârni după casă spre ochiul mut de fereastră. Ar vrea să se oprească, totuși o mână drăcească îl împinge să se apropie. Se opri, cu urechea lipită de perete. Auzi câteva gâfâiri. Ochiul stâng siredeli începerea. Mâna i se încleștă pe trăgaciu. „Mama lui de silvic".

Se întoarse brusc și privi prin ogradă. Il văzu pe Mitru rânjind de după un stog de fân. Apoi rânjetul peri subt o ploaie de trunci și aschii. Imaginea lui Mitru îl infioră.

Mireasma rânceedă a desgustului îl fulgeră ca un glonte otrăvit, smulgând un țipăt scurt. Nebun, se năpusti la ușă, țintuind-o cu rătezul pe dinafară.

Se descleștară brusc, cu groaza întipărită în ochii îndobitociți și sudoarea le înghețe pe trupurile chircite de istoveală. Inginerul întinse mâna pe masă, după pantaloni. Lampa se rostogoli de pe masă buf-nind pe podeaua de brad și o dâră de foc se prelinse de pe fața de masă până la haimele muierii. Palele crescură cu nesaț. Gornicul urmărea cu lăcomie focul crescând, răzimat de gardina ferestrei pe care se odihnea amenințătoare țeava puștii.

Cei doi îndrăgostiți se năpustiră cu furie la ușe. Cioplită din goron copt în pod la fum, ușa nici nu se clintea. Sucură și răsuciră cheia, dar clanța imbeciugată pe dinafară, nu răspundea groazei lor. Limbile de foc au cuprins țoalele de lână de pe paturi, pâturile de pe pereți și se intinseră cu repeziciune, până în grinzi. Casa trosnea din toate încheeturile. O văzu cum leșinase sfârșită lângă ușă, iar silviu îngenunche lângă ea. Apoi nu mai putut privi. Para năvăli pe fereastră în curte.

In noaptea aceea de moină, limbile de foc ce mistuiră casa căptușită cu șindrilă și înfundată cu sticlă colorată ce strălucea curcubee, numai câteva femei cu falca în palmă fuseseră mărturii neputincioase la vâlvătăile din padină.

Ziua miloagă se arătă târziu. Pe un butuc, gornicul Ilarie, sgândăre cu o surcea jarul ce rămăsese din casa mistuită.

Vre-o câțiva bărbați și mai multe muieri urcară în padină.

— Ce-i cu dumneata moș Ilarie?

Gura i se lăbărță până la urechi.

Muierile, cu șurțele la gură, culeg lacrimile ce le brăzdează fața sbârcită.

— De ce s'o cruț, mă? De ce s'o cruț? Mama lui de silvic. Hă! Hă! Huu!...

Un hohot clocotea prin prăpăstiile în care negura clocea ca niște vârcolaci.

Bărbații se priviră, uluiți. Unul sâsâi, printre dinți:

— Orcum, mă, mare câțea... câțea...

*) Fragment din romanul *„Neamu'nevoii"*.

Biblioteca Centrală Universitară

„Identităţile" Luceafărului

de CONST. STELIAN

Se pare că des invocata condiţie a criticilor, faţă de confraţii lor, ca înainte de îndeletnicirea acestei profesii să fi avut şi pe aceea de poet, a fost şi este ignorată. Poate că acest lucru nu-şi ajunge înfăptuirea, şi dintr'o predestinare, întrucât criticului i se cere obiectivitate, în timp ce poetul este o fiinţă subiectivă prin însăşi structura lui. Rare sunt cazurile când se poate întâlni o sinteză fericită între aceste două faţete temperamentale.

Aşa fiind, înţelegem pentru ce ne lovim adesea de confuziuni, dintre care cea mai mare constă în a cere prin analiza operei de artă, explicarea raţională a acesteia şi nu calitatea emoţiei estetice ca atare.

E drept că nu se poate concepe operă fără critică; cea de a doua stând într'un raport cauzal de finalitate cu cea dintâi; mai mult, chiar: geniile fiind exponenţii vieţii spirituale a popoarelor, trebuesc studiate în toate sensurile, căutându-se, astfel, a se ajunge la o interpretare cât mai apropiată de exactitate, pentru înţelegerea poporului respectiv.

Numai că, bazaţi pe aceste premise, mulţi cercetători ajung prea departe, încât scopul urmărit devine himeric.

Astfel, a fost firesc ca una dintre cele mai reprezentative opere, poate chiar apogeul poeziei lui Eminescu, **Luceafărul**, să treacă pe masa de disecţie a fiecărui critic, de orişice nuanţă sau grad, şi încă pe primul plan. Dela Maiorescu până astăzi, poema a fost luată şi reluată în studiu, în deosebi, după războiu, cu mult mai multă răbdare.

Pentru Maiorescu şi Vlahuţă, **Luceafărul** era întruparea demnităţii geniului. Pentru Dobrogeanu-Gherea, şi mai mult: întruparea tuturor sentimentelor (superioare ca şi inferioare), născute cu iubirea şi ajunse la maximum de potenţialitate prin geniu. Criticul socialist nu invoca existenţa unui sentiment de sine stătător ci, complexitatea, deci multilateralitatea acestuia, pe care o putem deduce (?) din ultima strofă a poemului, în cazul de faţă. Criticul uitase, însă, că Hyperion nu era un muritor de rând, ca să nu mai amintim substratul ideologic al **Luceafărului** şi teoria estetică a fotografiei faţă de pictură.

Odată cu felul de a vedea al lui Gherea, se termină şi o primă fază de interpretare a **Luceafărului** pentruca după războiu, să înceapă alta.

A doua fază de interpretare a poemei este caracteristică printr'o căutare de identificare a lui Hyperion, — aş zice, în termen juridic, **starea civilă** a eroului, pentruca, după descoperirea acesteia, să se poată deschide porţile enigmaticei cetăţi a ideilor din **Luceafărul.**

Cităm câteva cazuri mai caracteristice: d-l Radu Dragnea (Spiritualitatea lui Eminescu, **Gândirea** 11. IX) consideră personalitatea **Luceafărului** angelică; Hyperion nu poate fi decât un înger „pentru că el vine cu puteri pe cari le au numai îngerii". Deşi, din citatele făcute din cuprinsul poemei, nu reese adevărul acestei afirmaţii, ea se verifică totuşi în versurile altor poeme de cât ale operei în chestiune: „ştim angelismul lui Eminescu din **Stelele'n cer, Inger de pază, Inger şi Demon**". Tot astfel, aducând ca suprem argument „nemijlocita apropiere de Dumnezeu" argument tot atât de slab, câtă vreme şi diavolii pot sta uneori alături de Dumnezeu. Putem oare să-l considerăm angelic pe Mefisto al lui Goethe, când eroul poetului german stă de vorbă cu Creatorul?

„Es ist gar hübsch von einem grossen Herrn
„So menschlich mit dem Teufel selbst zu sprechen!
(Faust)

Aceeaşi metodă urmăreşte şi d-l Tudor Vianu, spre a ajunge la cunoaşterea substratului ideologic al **Luceafărului.** Numai că d-sa, contrariu d-lui Dragnea, îl identifică pe Hyperion cu Poseidon, relevându-i caractere demonice. Argumentele d-sale sunt mult mai plauzibile decât ale preopinentului său, păstrând totuşi diferenţa între accepţiunea păgână şi creştină a cuvântului, până la afirmaţia că **Luceafărul** traduce numele lui Lucifer, aserţiune desigur greşită. E o confuzie în care au căzut mulţi. [1])

Mihail Eminescu
(de sculptorul Moga)

O asemenea metodă de identificare a încercat şi d. profesor D. Caracostea, (Cursul de **Istorie a Literaturii române moderne,** 1932.) căutând să facă o interpretare etimologică prin separarea cuvântului în **Hyper şi eon.**

Tot în metoda identificatoare se înglobează şi d-l Lucian Boz, prin placheta de **Incercare critică asupra lui Eminescu;** d-sa ca şi d-l Vianu, cu o bogăţie de date şi cu frumoase însuşiri stilistice, ajunge să definească, să identifice pe Hyperion cu eonul. Un eon sui generis, adequat „meleagurilor româneşti" prin literatura bogomilică.

Trecând la valoarea acestor identităţi şi comparând, constatăm:

Faţă 'n faţă, părerile d-lor Dragnea şi Vianu dau dreptate autorilor lor în aceeaşi măsură în care dânşii n'o au. Pentru că poetul le dă amândurora argumente şi **pro** şi **contra.** Cităm numai următoarele versuri spre edificare:

„O, eşti frumos cum numa'n vis
„Un INGER se arată"

şi:

„O, eşti frumos cum numa'n vis
„Un DEMON se arată".

Totuşi, d-l Tudor Vianu, ajunge într'o foarte mare măsură, la deslegarea problemei, în ceeace aceasta are mai confuz, dar **nu pe drumul deschis de metoda identificării** ci prin raportarea directă la isvoarele de inspiraţie ale poetului.

D-l Lucian Boz, dând prioritate celei dintâi metode, n'a putut ajunge la concluziile d-lui Vianu, deşi a întrebuinţat, în bună parte, material similar. D-sa după ce stabileşte eon-itatea lui Hyperion, găseşte că staticismul subsistă ideologiei **Luceafărului,** ca şi întregii opere eminesciene. Numai că, spre a ajunge la această concluzie (stabilită, cum am amintit, de d-l Vianu), se referă la abondente citate din afara **Luceafărului,** eroare identică cu aceea a d-lui Dragnea, încât probele evidenţiază cu totul altceva: procesul de realizare a frumosului **(„Călin").**

Dar metoda aceasta comparativ identificatoare îl duce pe d-l Boz la rezultate fatale, chiar acolo, unde d-sa caută să aducă sugestii noi. D-sa cugetă că „Luceafărul, setos de moarte şi pământ, ca în poezia populară, vrea să se întruchipeze". De aici, şi concluzia criticului că „simbolul **Luceafărului** defineşte o atitudine de viaţă românească" şi că „duce mai departe simbolurile Mioriţei şi ale Meşterului Manole, spre o trăire a libertăţii". Concluzie cu totul în opoziţie cu premisele, câtă vreme staticismul nu implică mişcare („eliberare") şi nici libertate. In cazul **Luceafărului,** Hyperion nu poate face ceeace vrea decat cu asentimentul lui Dumnezeu, iar, pe de altă parte, şi în opoziţie cu substratul poeziilor populare citate: atât Baciul Moldovean cât şi Soţia Meşterului Manole năzuiesc nemurirea prin moarte, pe când Hyperion renunţă la nemurire pentru dobândirea morţii. Chiar forţând aceste evidenţe şi admiţând, însfârşit, prin hazard, concluzia d-lui Boz, tot nu putem admite cu certitudine autohtonicitatea **Luceafărului** prin **Mioriţa** şi **Meşterul Manole,** câtă vreme aceste balade se găsesc colindând folklorul universal neştiindu-li-se încă precis geneza. [2])

Departe de a epuiza tot ceeace se poate scrie în legătură cu **Luceafărul,** în acest sens, am făcut aceste câteva notaţii spre a arăta, în limita posibilităţilor imediate, ereziile la care se poate ajunge printr'un exces de analiză prin comparaţie, în interpretare.

Căci, în majoritatea cazurilor, asemenea osteneli devin foarte puţin fructuoase dacă nu zadarnice şi, chiar, comice. [3]) Faptul se dovedeşte ca atare numai când ne referim la ideea iniţială a poetului. „In descrierea unui voiaj în ţările române, germanul K. povesteşte legenda Luceafărului. Aceasta e povestea. [4]) Iar înţelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pământ, nu e capabil a ferici pe cineva. El n'are moarte dar n'are nici noroc", scrie Eminescu pe marginea unei file dintre variantele manuscrisului [5]) **Luceafărului".**

Prin urmare, sensul este foarte limpede. Indiferent de angelismul şi demonismul, pe care Hyperion le posedă în egală măsură — precum ne arată versurile poemei — el simbolizează, înainte de toate, geniul şi tragedia lui, precum o declară răspicat Eminescu şi precum recunoaşte, dintru început, şi d-l Tudor Vianu (care, ne miră de ce, mai departe a mai persistat în ceeace noi numim metoda identificării, precum am văzut mai sus).

Dar d-l Tudor Vianu, în acelaş capitol, referitor la aceeaşi poemă, mai ridică încă o problemă, dealtfel, mai demult în discuţie: aceea a ideilor subsistente în **Luceafărul.** Astfel, d-sa precizează:

„Ferindu-ne de a cădea în greşeala grotească de a împinge alegoria atât de departe, pentru a vedea în Dumnezeul despre care poema ne vorbeşte, „voinţa" schopenhaueriană şi în **Luceafărul** o idee platonică"... Fapt care-l duce pe critic la concluziunea că, în poema de care ne ocupăm, există mai puţin seninătatea schopenhaueriană şi mai mult seninătatea „moralelor antice".

Totuşi, alăturând numele lui Schopenhauer şi Platon de acela al lui Eminescu, cu acest prilej, credem că, raportând ideia iniţială din **Luceafărul,** pe care — precum am văzut, poetul ne-o destăinueşte pe marginea manuscrisului său, — la structura gândirii celor doi filosofi, vom constata o apropiere uluitoare. Insemnarea pe care Eminescu a făcut-o pe marginea manuscrisului o vom găsi-o existând, aproape cu aceleaşi cuvinte, într'una din paginile operei lui Schopenhauer.

„...si le génie donne la félicité suprême à celui qui en est doué, aux heures où, livré à l'inspiration, il peut en jouir sans obstacles, **il n'est pourtant pas propre à lui faire un existence heureuse; bien au contraire" (Le Monde comme Volonté et comme Représentation,** trad. I. A. Cantacuzène, vol. II, p. 590). (Sublinierile sunt ale noastre).

Şi de data aceasta, răstălmăcirea schopenhaueriană apare clară şi neîndoelnică în fraza lui Eminescu.

Iar, în ceeace priveşte iubirea, ca determinant psihologic, în cadrul aceleeaşi poeme — ca în toată poezia eminesciană, dealtminteri, tot Schopenhauer, ca şi Platon, vor fi cei mai indicaţi:

„....quoi d'étonant alors qu'elle semble vouloir éclater, et ne trouve pas d'expressions pour rendre tout ce qu'elle espère de voluptés infinies, ou tout ce qu'elle redoute d'infinies douleurs. Voilà ce qui alimente la poésie érotique noble, quand, s'élévant au dessus de tout ce qui appartient à la terre, elle se répand en métaphores transcendantes" zice filosoful german (op. cit. pag. 835 şi urm.).

Iar argumentele pe care ni le dăruieşte Platon, în aceeaşi privinţă, sunt şi ele tot pe atât de revelatoare:

„Iubirea este dorul de creaţie. Şi creaţia este partea veşnică şi nemuritoare, după cât poate fi într'o fiinţă trecătoare" **(Symposion,** discuţia cu Diotima).

Sunt, credem, puncte de plecare pentru cercetătorii operei eminesciene. E de prisos să mai amintim că în stabilirea filiaţiilor şi, mai ales, a izvoarelor ideologice, criticul, ca şi istoricul literar, trebue să fie foarte prudent. Precum am constatat, în aşa numita metodă a identificării, unele exagerări, şi în stabilirea izvoarelor şi filiaţiilor ideologice, pripeala poate duce la interpretări eronate şi la ciudatele surprize.

Plecând dela faptul că, tot pe marginea uneia dintre filele manuscrisului **Luceafărului,** Eminescu a scris: „sfârşitul à la Giordano Bruno", G. Bogdan-Duică a emis părerea că, în această poemă, se găsesc elemente de filosofie bruno-niană. (Anuarul liceului ortodox-român „Andrei Şaguna". Braşov, 1925). Ori, precum se poate uşor constata, acest lucru e inexistent în celebra poemă. Faptul că Eminescu a notat acest lucru pe manuscrisul său presupune intenţia poetului de a imprima lui Hyperion o atitudine demnă, în finalul acţiunii poemei, aşa precum filosoful italian a dovedit-o plin de seninătate faţă de inconştienţii săi condamnatori. Dar, repetăm, ceeace propunem noi nu este decât o **presupunere.**

Totuşi, să fim înţeleşi, prin cele ce am prezentat şi comentat aici, nu am urmărit vreo interpretare originală, după cum, cu atât mai mult, ne-am ferit de a tălmăci ideile prin metafore sau invers. Scopul nostra nu a fost altul decât a desprinde un învăţământ:

Ca şi profesorul, criticul literar trebuie să păstreze o anumită rezervă în prezentarea unei opere. Apropierea cititorului de opera de artă se face mult mai efectiv printr'o recomandare afectuoasă, prin care interpretul să aibă, mai repede rolul unui colaborator, decât al unui chirurg care mutilează şi omoară farmecul degustării inedite.

[1]) Funcţiunea cuvântului latin *lucifer* s'a păstrat întocmai şi în limba română (ca *luceafăr*). Sensul dat prin cărţile religioase — de domnitor al Iadului — în nici un caz nu poate fi primit în poema lui Eminescu.

[2]) Intr'adevăr, luceafărul circulă ca erou principal şi în basmele româneşti, de pildă: Intr'o seară o împărăteasă a născut un băiat cu păr bălaj şi i-a pus numele *Searan* sau *Serilă;* spre ziuă, o ţigancă a născut, deasemenea, un băiat cu păr bălaj şi i-a pus numele *Zoran* sau *Zorilă.* Când se luară la sfadă, i-a aruncat în cer — şi pe primul l-a făcut *Luceafărul de seară,* iar pe al doilea *Luceafărul de dimineaţă.*

[3] De aceeaşi părere este şi d. G. Călinescu *(Opera lui M. Eminescu,* I.) şi totuşi, şi d-sa practică în oarecare măsură metoda identificării: *„Luceafărul* e mintea contemplativă, apollinică" etc. (p. 72 — Notăm că articolul de faţă a fost scris înainte de apariţia cărţii d-lui G. Călinescu.

[4]) Este vorba de basmul *Das Mädchen im goldenen Garten* din cartea *Bukarest und Stambul* — Schizzen aus Ungarn, Rumänien und der Turkei — a lui Richard Kunisch (Berlin Nicolaische Verlagsbuchandlung 1861, 1866, 1869) despre a cărei importanţă ca izvor de inspiraţie în capodopera poetului român, a pomenit, încă din 1883 d-rul M. Gaster *(Literatura Populară Română* pag. 549).

[5]) Manuscrisul *Academiei Române* Nr. 2275 bis. p. 56.

Cronica ideilor

Vasile Băncilă: „Lucian Blaga, energie românească"

III

Preocuparea pentru metafizică este comună întregei gândiri contemporane. Situându-se în centrul acestei preocupări, Blaga nu inovează, totuşi întreaga lui operă diferă enorm, şi ca metodă şi în concluzii de tot ceeace cunoaştem la autorii străini.

Este uşor de explicat înclinarea modernilor pentru metafizică — cunoscută fiind constatarea aproape tragică a lui Kant despre neputinţa aflării lucrului în sine, — cum acel „ding au sich" (numen) poate fi socotit tocmai ca o invitaţie către problema absolutului, găsim aci explicaţia reacţiunii metafizicei impotriva fizicei, iar în ce priveşte existenţa omului, reacţiunea ontologicului impotriva logicei formale. Ori ce s'ar spune, pe cale dialectică foarte anevoie ne putem apropia de absolut, deşi fenomenologia lui Husserl realizează mai mult decât oricare dintre neocriticişti. „Misterul nu se poate pozitiva" spune undeva d. Vasile Băncilă, iar tendinţa intimă a omului către un absolut în cunoaştere adâncesţe problema şi drama lui interioară fără să îi dea roadele directe, contactul concret cu principiile ultime ale lumii. Acceptiunea „dogmatică" a eternelor orânduelj nu este însoţită de acea desnădejde atât de frecventă la autorii iraţionalismului psihologist. Metafizica „subiectului", filosofia „acţiunii", despre care s'a vorbit atâta în ultimul timp, au in vedere existenţa biologică, viaţa în imediat a individului şi rezultatele pe care le obţine, chiar când sunt valabile, ele au o importanţă minoră întrucât sunt legate de soarta pământeană a omului, de traiul lui în cotidian. O astfel de metafizică lucrativă nu poate fi socotită decât ca o altă manifestare a parazitismului empirist iar continua trimitere la inconştient pe care o afişează (şi am văzut cât de sărac este inconştientul intuiţionist) nu convinge. Până la găsirea unui termen mai adecvat, vom numi întregul curent francez, de o remarcabilă facilitate, direcţia *metafizică lirică,* spre deosebire de aceea pe care o promovează Lucian Blaga, al cărei caracter major şi geneză, ne determină să o numim *epică.*

Altădată s'a făcut discuţia celor două genuri, acum interesează să afirmăm că lirismul metafizic, întrucât se situiază în planul securitarismului individual, conduce către tragic, orice insatisfacţiune putând fi socotită ca un produs al răului, de vreme ce nu este de cât un chin biologic, după cum orice mulţumire a vieţii este repartizată în compartimentul *binelui!* Cât de comodă, de pragmatică şi de nefilosofică este o atare gândire, nu mai este nevoie să arătăm. Ea nici nu poate fi socotită *metafizică* dar mai de grabă o fizică a senzaţiilor noastre, în concretul trăirii de fiecare zi. „Ontologia" care se desprinde din acest curent, înjoseşte pe om şi, în orice caz, îl îndepărtează pentru totdeauna de absolut. Am zice că îi întoarce faţa dela o adevărată cunoaştere.

Dacă metafizica urmăreşte aflarea principiilor supreme ale lumii, atunci ontologia lui Blaga, este singura filosofie existenţială valabilă, întrucât întregul sistem de cunoaştere al gânditorului român ne apare curat şi dela început metafizic. Omul este postulat în raport cu absolutul, cu întregul fenomen, rolul lui pe lumea aceasta nu se limitează la o desvoltare a vieţii în „imediat", dar unul infinit mai nobil, el are de îndeplinit o veritabilă „slujbă demiurgică", este substanţial, elementar, genetic, un crelator sau, în orice caz, unul care participă la creiaţia stilului de cultură în care trăieşte. Prin chiar această tendinţă, înscrisă aprioric în cugetul său, el tinde către absolut, către transcendent. Din punctul de privire strict şi pur metafizic, binele şi răul au cu totul o altă noimă, dacă nu chiar o origine comună.

Dar să ne înţelegem: nu în sensul „actului gratuit" gen André Gide, Blake etc. Odată cu Blaga ne-am despărţit definitiv de înţelesurile ieftine ale celor două antinomii, deacum vom privi lumea şi omul curat metafizic, este timpul să facem un efort valabil pe o cale adevărată, către absolut. Răul devine ceva esenţial şi necesar lumii acesteia, în sensul blagian tragicul este desbrăcat de obsesia tehnică, el trebuie să fie *uriaş şi să aibă legătură cu spiritualul.* Tragicul ontologic, metafizic, se desparte astfel categoric de pesimism, punctul de vedere hedonic pământean, nu interesează aci. [2]) Deasemenea, poziţia metafizică a omului nu poate fi satisfăcută de ideia de *cauză eficientă* (fizicalistă, imediată), pusă în circulaţie tot de gândirea franceză modernă.

Adevărat metafizician, Blaga reabilitează *ideia de scop,* pe care o trăiau medievalii. Ţintind către absolut, este necesar să privim cauzele imediate prin scopul ultim... „Lămurind lucrurile printr'un scop, lumea nu va fi pentru Blaga haos orb — ci va fi *logos,* expresie majoră a scopului". Iată definiţia *noimei* pe care d. Băncilă o face, inspirat: „Noima e scop, noima e cauză, noima e ontologie care intră în lucruri, noima e o idee totalitară, e o perspectivă de îmbrăţişare a realităţii întregi şi vii, noima e legea misterioasă după care se mişcă ţările şi în care pulsează fiinţele pentru a îndeplini un destin suprem, noima e miracol permanentizat, e rost". (p. 103). In această viziune teleologică a lumii, existenţa „fiind frământată şi organizată de un finalism demiurgic — răul cunoaşterii aparţine economiei creaţiei, sau, cu alte cuvinte, omeniei adevărate" (p. 103—105).

●

Revenind la ţăranul nostru, căci am văzut că eul etnic pe care îl promovează Blaga este o preformaţie aprioric, repauzând pe categoriile ontice ale românului, este de observat că el nu înţelege creiaţia ca rău necesar şi sublim, dar înţelege *mântuirea.* „Fără suferinţă şi fără nădejde ţăranul nici n'ar trăi ideia mântuirii" (p. 119). Biologicul îl conduce către spiritual, pe câtă vreme în metafizica lirică, biologicul staţionează în el însuşi, obsedat de egoismul securitarist al trăirii. Până la urmă, atât la Blaga cât şi la ţăran, răul este socotit ca o „dimensiune a vieţii", pasivitatea şi resemnarea ţărănească fiind de ordine ontologică. Prin caracterul major al operei şi prin lipsa de orice decepţionism etnic, se poate spune totuşi că Blaga *corectează* etnicul, după ce l-a reprezentat. „Viziunea lui, de stimulare a puterii creiatoare umane prin ideia unui destin, pe care numai omul îl are în lume, s'a ivit tocmai pentru a cutremura „resemnarea" românească şi a îmbrânci energia noastră etnică, odată trezită complect şi în stare de disociere creiatoare, în lume, în istoria mare" (p. 132).

Vom încheia notaţiunile noastre sumare despre cartea d-lui Vasile Băncilă, în convingerea că am cunoscut în d-sa un atuentic gânditor al etnicului, foarte pregătit pentru a rejudeca, creiator, fenomenul Blaga şi fenomenul românesc în genere, apoi foarte talentat în ceeace priveşte întrebuinţarea adjectivului filosofic.

MIRCEA MATEESCU

1) „Revista Fundaţiilor Regale", Febr. 1937.

2) In acelaşi sens, Keyserling, în „De la souffrance à la plenitude".

NEDEEA

de IANCU BARNEANU

Cu două zile înainte satul întreg este în fierbere. Toate lucrurile sunt scoase afară din casă, se curăţă, se văruesc strejele de la poduri, se mătură bătăturile, se cară gunoaiele, iar în ajun, încă din zorii zilei, pela toate gospodăriile se taie horătenii, se înjunghie purceii şi se coc cuptoare întregi de pâine.

Femeile îmbrăcate în strae curate, cu faţa îmbujorată şi impudrată dela cernutul făinei, nu-şi mai văd capul de multă trebăluire: ba urcându-se prin pod să mai scoboare un coş de nuci, ba în grădină după verdeţuri care mai trebue la pregătirea bucatelor, ba cu doniţele atârnate pe cobiliţă şi cu poalele sumese şi cu mânicile sufelcate ca să mai aducă un rând de apă proaspătă; bărbaţii aşişderea: unii încarcă carul cu gunoiu ca să rămâie bătătura curată, alţii taie lemne uscate şi le fac ţăndări subţiri pentru încălzit cuptorul de pâine, alţii jupoaie câte un miel spânzurat de un pom în curte, sau curăţă vreun purceluş, pârlindu-l cu vătraiul înroşit în foc.

Ce să spun? E o vermegăială în tot satul de te miri ce-i asta?!...

...E nedeie a doua zi şi toate satele vor veni să petreacă.

●

Nedeea, totdeauna, e odată cu hramul bisericii. Către sfârşitul slujbei toate femeile din sat se duc sau trimit la biserică rosturile întregi ale unei pomeni, mai bogate sau mai sărace, după puterea fiecăruia, aşezate într'o baniţă pe care o poartă pe cap. sau când pomana e din cele mari, aşezate în carul cu boi.

Când preotul a isprăvit slujba şi după ce a pomenit în faţa altarului pomelnicele tuturor ienoriaşilor, iese afară îmbrăcat în odăjdii, unde găseşte întinse de jurimprejurul bisericii, în

toată curtea, pomenile.

Aci, după ce sfinţeşte apa, citeşte un parastas de obştie, apoi porneşte dela masă la masă pomenind încă odată morţii fiecăruia şi stropind prinoasele cu aghiasmă.

Femeile încep apoi să împartă colăcei, poame, friptură şi ulcele cu vin sau ţuică sărăcimei venite de prin satele vecine şi chiar unele altora.

Era odată obiceiul ca fiecare român să aducă toate pregătirile la biserică şi după ce împărţiau la săraci, se aşezau mese în regulă, la care fiecare îşi poftea prietenii şi cunoscuţii de prin alte sate. Era un fel de împlinire a vechei tradiţii a agapelor creştine.

In ziua de azi abia aşteaptă să termine cu împărţelile la săraci, la biserică şi se întorc acasă unde primesc oaspeţii.

Dacă te vei sui în partea mai ridicată a satului vei vedea pe toate drumurile şi potecile ce duc spre satul cu nedeea, venind, pâlcuri, pâlcuri de lume împestriţată, şi pe jos şi călări, cu cabriolete pe două roate, cu căruţe şi trăsuri.

(Urmare în pag. ultimă)

CRONICA DRAMATICA

București

Teatrul Comoedia: „Visul unei nopți de iarnă", comedie în trei acte, două părți și șease tablouri, de Tudor Mușatescu

Domnul Tudor Mușatescu a repurtat, cu câțiva ani în urmă, pe scena teatrului Național, un frumos succes. De atunci, să spun sincer, am fost mai de grabă desamăgit de calitățile domniei-sale, să spunem spirituale, fiindcă *Titanic Vals*, era spiritual.

Odată cu reprezentarea piesei *Visul unei nopți de iarnă*, am impresia că autorul lui Titanic Vals începe din nou să tindă spre glorile trecutului. Iar de le dobândește, nu va fi decât pe bun merit, fiindcă actuala comedie este realmente o creație deosebită.

George Vraca

Perfect închegată, aduce într'un ritm viclu și întreținut o serie de întâmplări hazlii, frizând câteodată înclinările josnice ale omului, dar nedovedind până la sfârșit decât intențiu curate, haz și ideie.

Acest din urmă aport, ca la orice comedii extrem de spirituale, pare să nu există. Și totuși ar fi să ne înșelăm afirmând astfel. In primul rând o piesă fără ideie este ridicolă. Merg până a afirma că orice creație artistică fără ideie este absurdă. Se aseamănă acelor indivizi cari, după spusele unui personagiu din comedie, *nu aduc în discuție altă contribuție decât gura.*

Ideia este simplă, să spunem banală. Nu prin conținut, dar prin universalitatea ei. Cred că nu toate ideile banale prin universalitate, sunt *așa de banale.*

Un om destul de matur, scriitor talentat se presupune, după o viață petrecută în compania unor oameni ușuratici, și a unor femei mai mult sau mai puțin frivole, constată lipsa unui cămin care să-l mulțumească pe deplin, iar o fată simplă, săracă și idealistă, ce dorește să cunoască pe marele scriitor, pătrunzând până la el, devine ființa în stare să-i procure, lui, fericirea. Și atunci Alexandru Manea, așa-l chemă, se căsătorește cu Maria Panait, și cortina cade.

Idee simplă, am mai spus. Trece neobservată, în general.

Insă ceeace nu trece neobservat, sunt dialogurile de un haz deosebit și inteligent. Aluzii și înțepături fine, ritmate în întrebări și răspunsuri rapide.

Înțelegerea fiecărui gen de oameni. Scriitorul calm și superior, care duce o viață împotriva concepției lui, dar o duce, pentru a se distra. D. George Vraca plin de distincție, se îmbină maestru în rol.

Femeia cochetă, de lume (interlopă să zicem, dar nu chiar și nici nu) ridicolă și zadarnică, mai goală pe dinăuntru decât pe dinafară, ambițioasă de a fi amanta unui scriitor de talent dar și capabilă să-l înjosească dacă el o părăsește Nelly Sterian, așișderea, interpretează minunat rolul.

Până și Leny Caller joacă bine și nu enervează publicul. Decentă și fină dela inceput a creat un rol deosebit. In special răspunsurile fine pe care le dădea cu desinvoltură, ca o fată simplă și nu prea cultă au fost de mare efect. Desprind unul: *Toți cotoii sunt pisici, dar nu toate pisicile sunt cotoi.*

Mișu Fotino aduce cascade de râs. O mască minunată și un joc superb.

Ceilalți sunt fiecare la înălțime. Tina Radu, Ecaterina Ionescu, V. Ronea, M. Anghelescu, cu roluri mai mici.

M. Bruno, în rolul valetului, are un joc fin și elegant.

In general piesa este o reușită.

VICTOR POPESCU

Cluj

„ETAJUL VI" (Mansarda) de ALFRED GEHRI

Piesa lui Alfred Gehri, reprezentată cu un succes atât de frumos pe scena Naționalului din Cluj, este o îmbinare fericită a două categorii de calități pe cari numai rareori le întâlnim realizate amândouă la același nivel. Pe de o parte adevăr psihologic și adevăr de viață, rezultat al unei cunoașteri pătrunzătoare și al unei intuiții psihologice de fină calitate, apoi o perfectă stăpânire a tehnicei dramatice, care-i permite autorului să dozeze elementele acțiunii și să le înlănțue, ducându-le spre desnodământul dorit în așa măsură, încât reușește să realizeze ideal și acea teatralitate ce constituia la un moment dat ținta supremă a genului dramatic.

Ca substanță artistică, **Etajul VI** este un tablou de mediu și de atmosferă. Ultimul etaj al unei case dintr'un cartier de margine al Parisului, în care își duc viața în bună tovărășie elemente diferite atât în ce privește condițiile sociale cât și ca structură sufletească. Intr'adevăr, pe chiriașii acestui etaj nu-i apropie nici comunitatea de aspirații sau interese și nici măcar identice condiții materiale de existență, căci stau aici alăturea, proletarul tipic: muncitorul de fabrică și un funcționar comercial — în același timp autor de romane populare — nevoit să facă economii ca să-și poată susține confortul burghez pentru el și pentru fiica lui, sau femeia fără profesiune declarată, care-și comercializează cu candoare propriul ei trup și studentul hoinar, refugiat temporar la un etaj atât de înalt pentru a scăpa de o aventură ce devenise plictisitoare, sau boemul nevoiaș cu indoelnice aptitudini artistice și un dandy în vârstă a cărui singură profesiune este calitatea lui de soț al proprietăresei imobilului.

Pe toți aceștia îi așează deci alăturea mai mult întâmplarea cu jocul ei orb. Se încheagă însă ușor — cum se întâmplă de obiceiu în mediul oamenilor simpli — o comunitate de viață plină de farmec pitoresc. Această comunitate năzuește mai cu seamă să o pună în lumină autorul, de aceea eroii piesei sunt aprope permanent de față și activi, completându-se reciproc atât sub raportul aptitudinilor personale cât și sub acela al acțiunilor de moment, și în felul acesta se încheagă atmosfera caracteristică a piesei.

Tot întâmplarea, ca motor dramatic al existenței, determină în cele din urmă o uniune intimă între reprezentanții a două categorii umane la aparență, mai bine zis sub raport social, mult deosebite una de alta, și anume prin căsătoria muncitorului cu fata contabilului. Trebue să recunoaștem însă că între tinerii miri există profunde înrudiri psihice, formate din distincție sufletească, bunătate și spirit de sacrificiu.

Imprejurarea în care se face această uniune este un prilej de examen public al virtuților morale cari dăinuesc în această comunitate, cu tot caracterul ei eterogen. Se întâmplă anume că fiica funcționarului comercial, o fată fără experiență de viață și lipsită de ocrotirea neprețuită a unei mame, cade jertfă ușurinței studentului hoinar, rămânând însărcinată. Se pune atunci în funcțiune sentimentul solidarității și de adâncă umanitate al acestei mici comunități și tânărul ușuratic, incapabil de a contracta o căsătorie, singurul remediu onorabil al greșelii săvârșite, este nevoit să părăsească pe loc imobilul, sub disprețul categoric al colectivității. Această noblețe sufletească, manifestată în condițiile date, ne desvăluie o concepție etică a autorului, însăși viziunea lui de viață ce se exprimă prin acțiunea piesei.

Autorul nu este deci numai un observator rece și un zugrav obiectiv al unui anumit mediu de viață. Sub aspectul lui exterior, acest mediu este zugrăvit cu tot pitorescul care-l caracterizează și chiar cu trăsături de crud realism. Dar autorul s'a apropiat cu simpatie de acest mediu și a pătruns adânc sub pojghița aparențelor, descoperind, asemenea scriitorilor ruși, noblețe sufletească ce zace în această modestă comunitate. Sunt oameni cari își câștigă existența prin fel de fel de tribulațiuni, dar fondul lor sufletesc rămâne neviciat și ei sunt capabili de atitudini de nobilă umanitate. Și această înțelegere a autorului, cum am spus, se exprimă nu prin demonstrații teoretice — simțul lui artistic se dovedește prea sigur spre a ajunge la o asemenea alunecare alăturea de drumul artei — ci prin desfășurarea dramatică a acțiunii.

Regretăm că spațiul nu ne permite să stăruim și asupra realizării formale a piesei, prin tehnica dramatică, deoarece ne aflăm în fața unui caz ce se pretează la astfel de analiză și care ar putea duce chiar la anumite formulări de ordin teoretic.

Etajul VI s'a reprezentat în excelente condițiuni scenice. Piesa s'a bucurat de o bună distribuție și interpreții s'au transpus perfect în roluri reușind să exprime caracterele specifice ale personagiilor și să realizeze în același timp ritmul și atmosfera particulară a piesei, în care motivele dramatice se îmbină în mod original cu motivele comice. Să însemnăm măcar numele vrednicilor interpreți: d. Iosif Vanciu și d-na Lili Bulandra (soții Lescalier), d. C. A. Russey și d-na V. Pescariu-Boitoș (Hochepot și Edviga), d. S. Rădulescu și d-na M. Cupcea (Jouval și Irène), dna P. Perițeanu și d. H. Cristea (d-na și d. Maret) apoi d-nele A. Vasiliu (Berta), V. Drăgoi (Ioana) și d-nii P. Dragomir (medicul) și M. Dorna (Jojo).

Vrednic de relevat și decorul nou executat de d. Eugen Trucinsky.

Director de scenă d. Emil Bobescu.

OLIMPIU BOITOȘ

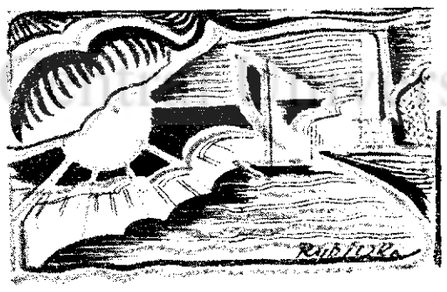

Cinematografele

ARO: „CRIMA NATALIEI ROGUIN"

Cu toate că reclama a vestit „ultimul film" al Michelei Morgan, „Crima Nataliei Roguin" este filmul de debut al acestei noui vedete. De altfel, acest lucru se poate ușor remarca de câte cei ce se vor duce la Aro. Rolul ei din „Gribouille" — titlul francez al filmului — stând totuși, pe linia obișnuită a rolurilor ce i s'au dat până acum, nu este atât de amplu pentru ca să se apropie de marile creații din „Veninul" și „Quai des brummes". De vină e, poate, și scenaristul, dar cred că a contribuit în mare parte la acest fapt și stinghereala normală a debutantei în fața aparatului de filmat. E, apoi, atât de copășitoare creația lui Raimu, pe care ne obișnuiserăm să-l vedem în comedii ușoare și care, în sfârșit, ne e prezentat într'un rol pe măsura marelui său talent.

Putem face, cu această ocazie, o amară constatare în privința filmelor ce ni se aduc din străinătate. „Gribouille", un film pentru care orice cuvânt de laudă este potrivit, nu a fost adus la timp la noi, pentru că nu cuprindea în interpretare nume de *„vedete"* — vedete între ghilimele sunt *băeții frumoși* ca Robert Taylor și Jean Pierre Aumont. A fost nevoie de creația Michelei Morgan din „Veninul", pentru ca, după oarecari ezitări, să fie prezentat primul ei film.

Am avut, deci, ocazia să asistăm la un proces, marea specialitate a regisorilor francezi, care totuși se deosebește de obișnuitele procese, fiindcă s'au evitat efectele tragice, prezentându-ni-se desbaterile procesului privite de către jurați, acei oameni de treabă cari sunt chemați să hotărască soarta unui om.

Partea doua a filmului reușește să impresioneze prin efecte simple cari, tocmai de aceea sunt tragice. Raimu a fost „omul care, singur, se vâră în încurcături" — traducerea românească a lui Gribouille. Michèle Morgan ne-a făcut des să ne gândim la creațiile ei de mai târziu. Gilbert Gil a isbutit să calce pe nervii spectatorilor.

CAPITOL: „J'ACCUSE"

E copleșitor sentimentul cu care părăsește spectatorul sala cinematografului Capitol. Fiindcă filmul „J'accuse" nu e numai un „film de război". El este o pledoarie împotriva războiului, și se ridică de-asupra obișnuitelor filme ale „genului", prin disprețul cu care este privit acest măcel, care a fost războiul mondial. De obiceiu filmele de acest gen trebue să prezinte spectatorilor un „mare erou", francez în caz de filmul e francez, german în caz de filmul e german. Bine înțeles, inamicul e prezentat în culori foarte urite, găsindu-i-se toate cusururile cu putință. Spectatorii de acelaș neam cu „eroul" se simt deci foarte flatați, iar în țara „inamicului", filmul este de obiceiu interzis. Așa că spectatorul rămâne în cele mai multe cazuri cu un sentiment de vitejie — „strașnic e războiul", va exclama Mitică al nostru — iar nici de cum cu acel sentiment de scârbă pe care, normal ar fi să-l producă ororile războiului.

Nu același e cazul filmului creat de Abel Gance. Războiul e prezentat în filmul „J'accuse" în acele câteva scene dela începutul lui, cari întrec tot ceeace s'a prezentat mai realist pe ecran, făcându-ne să uităm chiar vechiul „Nimic nou pe frontul de vest". Aceste scene țin spectatorul încleștat de scaunul său și cred că doar ele, fără partea doua a filmului, pot să însemne una din cele mai elocvente pledoarii în contra războiului. Dar regisorul nu s'a mulțumit doar cu atât. El ne va prezenta un supraviețuitor al acestui masacru, unul din acei „morți vii" care trăește doar din amintiri, în jurul crucilor pe cari le-a ridicat războiul și al cărui ideal este de a împiedica un viitor război.

Victor Francen

Va lupta deci cu toate forțele sale, împotriva inconștienței acelora cari cred în binefacerile unui viitor masacru. Va isbuti să-i învingă căci va fi ajutat de morții primului război.

Au fost oameni cari mi-au spus că nu s'au distrat la filmul dela Capitol. Nu cred să fi fost acesta scopul lui Abel Gance. I'am întrebat pe acești nemulțumiți care este părerea lor, după ce au asistat la „J'accuse", despre un viitor război. Nemulțumiții s'au cutremurat. Și iată de ce pot afirma că scopul realizatorilor filmului a fost îndeplinit întocmai.

Nu există în acest film „inamici". Există doar „oameni cari mor". Tuturor acestora, indiferent dacă sunt germani, francezi sau englezi, li se va adresa „omul care vrea să împiedice războiul". Rolul acestui om „straniu pentru timpurile noastre" este *perfect* interpretat de Victor Francen. Și facem această afirmație cu toate că de obiceiu nu ne prea este simpatic acest bărbos al ecranului. Am mai recunoscut, printre mulți interpreți ai filmului, pe Jean Max și pe Gine Noro.

TRAIAN LALESCU

Regele Soare și Baletul

(Urmare din pag. 1-a)

Grandoarea și atotputernicia regelui a servit drept temă multor balete. Astfel într'unul din balete, montat la Lyon de Ménestrier, treisprezece Ludovici încoronați apar pe scenă spre a glorifica pe al patrusprezecelea.

Trebue deasemeni menționată apariția încântătoare și măreață a regelui în chip de soare-răsare în „baletul nopții", apariție acompaniată de următoarele versuri:

Quand j'aurai dissipé les
Ombres de la France,
Vers les climats lointains
ma clarté paraissant,
Ira victorieuse au milieu
de Byzance
Effacer le Croissant

Prin nemăsurata lui pasiune pentru dans, Ludovic XIV hotărăște o soartă fericită baletului și-i trasează în mod definitiv căile de artă adevărată.

Baletul trece de la rangul de divertisment al curții, la cel de spectacol public.

Regele a făcut apel la cei mai buni artiști ai timpului său pentru a pune în scenă spectacolele și a le da strălucirea dorită de el. In ceeace privește baletul, cei ce au adus reale servicii desvoltării lui, au fost Molière, Beauchamps și Lully. Marele Molière apare în momentul invaziei comediei italiene în Franța. Se știe cât de mare a fost influența comediei italiene asupra primelor dibuiri ale lui Molière ca autor dramatic și mai ales asupra baletelor de la curtea lui Ludovic XIV. Comediile erau alipite baletelor și apoi făceau parte din spectacolele curții.

Molière a debutat pe scenă, împrumutând din farsele italiene culegeri de scene la care el adăugă, prin fantezia lui, verva specifică spiritului francez, și își făcu începuturile teatrale în provincie. După ani de peregrinări, el ajunge la Paris, unde compune prima lui capo-d'operă: „Prețioasele ridicule". In 1658 trupa sa debută în fața regelui cu tragedia „Nicomède" la care Molière alătură una din acele mici farse atât de gustate în provincie și cu care obținu un real succes.

Molière împărți apoi cu trupa comediei italiene teatrul „Micului Bourbon", unde jucau pe rând. Cerându-i dimpartismente, invitându-l să apară în balete, făcându-l să ia parte la realizarea și compoziția serbărilor dela curte, regele procură lui Molière ultimul element ce lipsea farselor lui: baletul. In felul acesta, baletul curții cu care Molière vine în contact, are o influență hotărîtoare asupra geniului său. Trupa sa devine în anul 1665, trupa regelui. Cu geniul său, Molière a introdus ordine și armonie în întreg amestecul de comedie, farsă și balet, dând naștere comediei franțuzești. El a apreciat valoarea colaborării dintre muzică și dans și și-a dat seama de aportul imens al acestora în comedie, încât mai târziu, în operele sale, nu mai concepea comedie fără dans și muzică.

. In prologul comediei „Amorul medic", comedia, muzica și baletul cântau: „Să ne unim toate trei".

Printre baletele alcătuite de Molière, unele sunt semnate de el iar altele îi sunt doar atribuite. Aceste balete păstrau forma în vigoare la epoca aceea: intrările se succedau ilustrând tema dată. Dansul nu numai că urmează textul, dar este în strânsă legătură cu acțiunea și nimic nu-l poate separa. In câteva din comediile sale, aproape fiecare act sfârșește cu un mic balet format din mai multe intrări.

Alături de Molière și în strânsă colaborare cu el, au fost Lully și Beauchamps, doi mari artiști cari completează mănunchiul celor ce au pus adevăratele baze dansului teatral. Lully (1632-1687) minunatul compozitor al timpului său are marele merit de a fi creatorul operei naționale franceze. El era considerat, în același timp, compozitor genial cași mare dansator. Ne este descris ca fiind suplu și elegant, dotat cu o grație virilă. Gesturile brațelor sale erau expresive, atitudinile foarte frumoase.

Beauchamps era maestrul de dans chiar al lui Ludovic XIV și el a fost cel care a autorizat pe dansatorii profesioniști să ia parte la spectacolele dela curte, căci până atunci numai cei de viță nobilă apăreau pe scena curții.

Fiind nedespărțiți și lucrând temeinic și cu râvnă pentru artă, Molière, Lully și Beauchamps au dat la iveală lucruri de valoare aproape inegalabilă.

Ludovic XIV înființând pe lângă Opera din Paris, Academia națională de muzică și dans, în anul 1661, evenimentul de seamă pentru progresul dansului teatral, se produce.

Istoria baletului înscrie astfel o eră nouă: acea a dansului clasic bazat pe studii profesionale. Dansul clasic devine un studiu serios cu reguli și disciplină. Technica clasică se afirmă și se impune.

Prima dansatoare profesională a baletului, d-ra Lafontaine, a fost prezintată în public în anul 1681, de Beauchamps, care în acel timp era atât director al Operei cât și al Academiei naționale de muzică și dans. Succesul a fost răsunător. Din momentul în care baletul devine profesional, formând un spectacol aparte și intrând tot mai mult în gustul publicului, baletele dela curte își trăesc ultimile lor clipe. De acum înainte începe adevărata istorie a baletului. Coregrafii vor stabili principiile artei lor, vor determina mijloacele proprii de realizare și-și vor concentra toate forțele asupra technicei. Deasemeni, vor hotărî armonia dintre felul de expresie și ideea care o inspiră, între materia și spiritul dansului. După ce vor fi găsit această armonie, coregrafii vor aspira la noi cuceriri technice.

Cel care a continuat opera începută de Beauchamps și Lully a fost Jean George Noverre, căruia îi datorăm nu numai imensa operă coregrafică înfăptuită, dar chiar o întreagă teorie generală a baletului, care își păstrează încă toată valoarea sa, cu atât mai mult cu cât succesorii săi nu s'au ocupat decât de chestiunile technice.

Mitiță Dumitrescu

Poșta REDACȚIEI

Ion Tolescu-Văleni. — Trimite-mi imediat adresa pentru comunicări importante.

Eugeniu de Verona. — Sprijinim elanul tineresc. Totuși nu putem publica versuri ca acestea:

Lăsând aureola dorului
Plecai spre miază-zi pribeag,
Ascultând plânsul trist al corului
Plânsei pe-al bordeiului prag.

Plânsul nu e întotdeauna prilej de poezie.

Ion Dumitrache-Godeni. — Mai trimiteți.

Mihail Groza. — Versurile trimise nu se pot publica. Ele dovedesc însă multă sensibilitate și e probabil că peste puțină vreme veți putea colabora la o revistă literară cu alte producțiuni.

Florin Lucescu. — „Iarnă" reprezintă un progres considerabil față de început. Mai trimiteți.

I. Tunaru. — Am primit cele două schițe și vă voiu răspunde îndată după ce le voiu fi citit.

Poetul Ioan Tănase. — Tema e veche. Mai încercați.

Dan. —
De ce nu vrei ca să-mi mai scrii
Când tu atât de bine știi
Cât te aștept?

Și nu ți-am scris nici eu... De ce?
Și vezi și tu cât de greu e
Când eu aștept.

O! dacă ar fi adevărat versul prim din cea de a doua strofă! Și dacă noi am fi „andristantul"!

Ionel Dorobanțu. — Trimiteți altceva.

Liviu Nereanu. — Am reținut cele două poezii. Așteptăm și altele dela d-voastră.

r. st.

De vorbă cu d-na Ana Spiru Haret

de RADU A. STERESCU

In de curând apărutul volum „Făclii stinse", d. profesor Constantin Kiriţescu evocă între alţi iluştri slujitori ai catedrei pe cel mai mare dascăl şi ministru de Instrucţie, Spiru Haret.

Paginile închinate neobositului om al şcolii sunt dintre acelea pe cari, odată citite, nu le mai uiţi o vieaţă întreagă. Domnul Constantin Kiriţescu pune atâta căldură, atâta dragoste de adevăr încât cu greu se vor mai putea scrie altele asemenea asupra lui Haret.

Incumetându-ne să dăm la iveală cele de mai jos, o facem conştienţi că, fără putinţa de a ne apropia în vreun fel de valoarea scrisului d-lui Kiriţescu, contribuim cât de puţin la conturarea portretului sufletesc al aceluia care a fost Haret.

S'ar părea că nedreptăţile cari l-au întristat adesea în timpul vieţii au căpătat o postumă reparaţie prin admiraţia şi dragostea unanimă a urmaşilor. Credem însă că cel mai frumos omagiu adus memoriei lui Haret nu este admiraţia ci cunoaşterea operei sale, a imensei sale opere, pe care îndrăsnim să afirmăm că puţini o apreciază aşa acum se cuvine.

Cunoscându-i opera şi înlesnind şi altora s'o cunoască înălţăm cel mai trainic monument. Căci dacă marmura albă, fericit simbol al unei cristaline purităţi de caracter, nemureşte imaginea fizică a ilustrului gânditor, amintirea sufletului lui trebue păstrată mai albă şi mai întreagă în adâncul conştiinţei publice. Chipul lui prezent astfel în fiece clipă, va putea fi permanent imbold la acţiune rodnică şi sentimente înalte. Haret a fost cea mai aleasă întrupare a virtuţilor neamului său. Şi astăzi când forţele spirituale ale întregului neam trebuesc mobilizate, toate marile energii ale trecutului să fie luate de pildă. „Muncă şi voie bună" frumoasa deviză cu care a pornit la lucru astăzi ministrul Muncii, ce ilustraţie mai fericită îşi poate găsi decât însăşi vieaţa lui Spiru Haret?

Până şi argumentele împotriva politicii oarbe de partid se află în activitatea lui. Haret n'a vrut să ţină niciodată seama de „culoarea" politică a colaboratorilor şi s'a simţit jicnit atunci când un slujbaş şi-a înaintat demisia pentrucă partidul din care făcea parte căzuse dela guvern.

In munca lui neobosită poţi afla aceleaşi dorinţe de luminare a satelor şi de îmbunătăţire a soartei ţăranului cari animă pe conducătorii de azi, iar „Albina" gazeta pe care „Fundaţiile regale" o consacră culturii poporului apărea odinioară sub conducerea lui Haret.

Iată dar că se poate vorbi de o **actualitate** a lui Haret ceeace adaugă la interesul permanent pe care activitatea sa trebuie să-l stârnească.

Născut la Iaşi în ziua de 15 Februarie 1851, Spiru Haret a primit primele învăţături dela mamă-sa, femee muncitoare şi hotărâtă, care nutrea mari ambiţii pentru copiii ei. Şcoala primară şi-a făcut-o la Dorohoi şi Iaşi. La Iaşi, în şcoala dela Sărărie a avut institutor pe Toma Săvescu de care după cât se pare s'a legat sufleteşte.

Domnul profesor Gheorghe Adamescu, sub îngrijirea căruia au apărut mare parte din operele lui Haret, scria în volumul „Vieaţa şi activitatea lui Spiru C. Haret" (Cartea Românească 1936):

„Ajuns ministru, el şi-a adus aminte de fostul său dascăl, a încurajat pe institutorii din Iaşi cari au voit să cinstească pe Toma Săvescu, zidind un medalion în noul local al Şcoalei, şi la serbarea aceasta, la 6 Decemvrie 1898, nu numai că a asistat, dar a rostit o cuvântare elogioasă pentru cel care-l învăţase carte în copilărie; iar la masă a închinat pentru Săvescu şi în sănătatea institutorilor şi învăţătorilor, ceea ce a impresionat de sigur pe sărbătorit, dar şi toată dăscălimea din oraş şi din ţară".

Trăsătură de caracter demnă de subliniat: ministru fiind el nu şi-a uitat părinţii sufleteşti şi i s'a părut foarte natural să stea în mijlocul lor la un banchet de sărbătorire.

In 1862 şi-a întrerupt şcoala spre a pleca la Bucureşti unde a terminat clasa IV primară la şcoala „văpselei de verde".

In toamna aceluiaş an îl găsim bursier la Sf. Sava.

Prin 1865 (crede d. Gh. Adamescu) Haret s'a dus din nou la Iaşi. A plecat apoi spre Bucureşti împreună cu un frate şi o soră mai mică, într'o căruţă. In cursul celor opt zile de călătorie, micul Spiru a fost un fel de cap de familie. De altfel, peste puţină vreme, copil încă, în sarcina lui cădea susţinerea familiei.

Elev eminent, aşa cum o dovedesc şi certificatele pline de „eminenţia" lucra cu sârguinţă nu numai pentru şcoală ci cu pasiunea pe care o dă vocaţia. Iubind matematicile şi astronomia se adânceşte în studiul lor. Traduce un volum al lui Quetalet, directorul observatorului din Bruxelles: „Elemente de astronomie" pe care-l publică în 1873 (Iaşi ed. Soc. „Junimea") şi scrie un curs de trigonometrie, tipărit pentru prima oară în 1873 şi ajuns astăzi la zeci de ediţii.

Indată după terminarea liceului se prezintă la un concurs pentru ocuparea catedrei de matematici dela Seminarul Central din Bucureşi şi bine înţeles reuşeşte să intre profesor, la cursul inferior.

După doi ani însă (Noembrie 1872) are de ales între a face un act nedrept sau a pleca din învăţământ. Un senator, — văr al ministrului Tell, pare-se, — avea un protejat care căzuse la examenul de bursă. Ministrul a chemat pe toţi membrii comisiunii examinatoare şi le-a cerut să ţie un nou examen în faţa lui. Numai doi dintre profesori s'au opus. Aceştia erau: Haret şi N. F. Bădescu, cari au demisionat a doua zi. Ceea ce n'a împiedicat pe ministru să acorde bursa elevului respins dar protejat.

Trebuind să renunţe la postul din învăţământ, situaţia lui Haret nu era prea roză. Se lupta din greu ca să-şi câştige existenţa. Publica articole, dădea lecţii particulare. In acest răstimp a tipărit un „Anuariulu sciinţificu allu României pe anulu 1875" (tip. Teodor Michaescu, Bucureşti). Şi-a pregătit însă licenţa pe care a trecut-o cu brio în Aprilie 1874.

Cunoscându-l, Titu Maiorescu îi făgădui că îl va numi profesor la seminar, în baza concursului pe care îl dăduse. Haret voia să-şi continuie studiile superioare, în străinătate şi îi vorbi lui Maiorescu în acest sens. Se publică un concurs pentru o bursă de matematici în Septembrie acelaş an şi Haret reuşi să iasă primul la examen şi să obţină bursa. La Paris şi-a luat licenţa în matematici în 1875 şi un an mai târziu licenţa în ştiinţele fizice. La 30 Ianuarie 1878 şi-a susţinut teza de doctorat cu titlul: „Sur l'invariabilité des grands axes des orbites planétaires" (Despre invariabilitatea marilor axe ale orbitelor planetare). Teza fost primită cu elogii, nu numai de profesori ci şi de toţi matematicienii **francezi.**

Venit dela studii, fu numit de îndată (28 Martie 1878) suplinitor de matematici la gimnaziul „Mihai Bravul", iar peste trei zile a primit suplinirea catedrei de Mecanică raţională la facultatea de ştiinţe. La 15 Septembrie acelaş an devine prin concurs titular al catedrei.

Date fiind osebitele lui calităţi a fost solicitat în curând să ocupe şi alte posturi de răspundere ori catedre la diferite şcoli. Profesor la Seminarul Nifon, apoi la Şcoala de artilerie şi geniu şi în fine (Aprilie 1882) profesor de algebră superioară şi geometria analitică la Şcoala de poduri şi şosele, Haret avea multe misiuni în legătură cu meseria lui de profesor.

Fu însărcinat astfel să inspecteze o serie de şcoli secundare din Moldova (Bacău, Bârlad, Botoşani, Focşani, Galaţi, Roman). In raportul pe care l-a prezentat ministerului este un pasagiu cu totul remarcabil asupra activităţii corpului didactic, din care spicuim:

„Un lucru ce am fi dorit să găsim este de a vedea pe profesori iubindu-şi profesiunea, preocupându-se într'una de dânsa, căutând neîncetat a-şi îmbunătăţi cursul, socotindu-şi ca o datorie de onoare a obţine rezultate cât mai bune. In loc de aceasta, afară de câteva excepţiuni cari ne consolează în parte, am văzut din contră multă indiferenţă; postul de profesor e considerat ca o sinecură sau ca o rezervă în caz de neisbândă în alte întreprinderi. Sunt oraşe în cari profesorii se găsesc amestecaţi în toate: sunt deputaţi, consilieri judeţeni sau comunali, advocaţi, ingineri, comercianţi ,adepţi ai politicii militante, de toate, afară de profesori..."

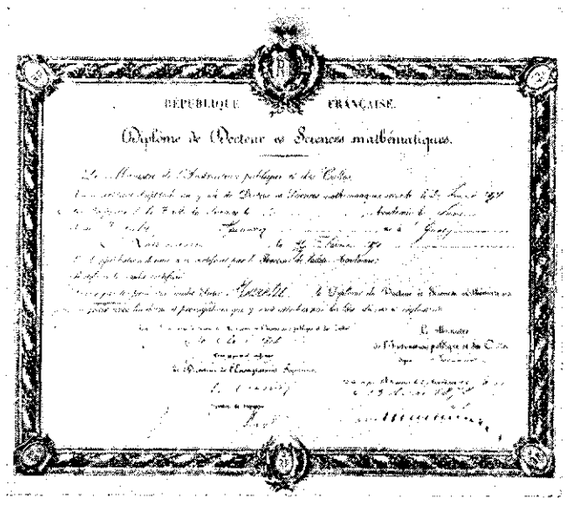

Diploma de Doctor a lui Spiru Haret

Constatări triste ale unui om care punea în slujba şcolii nu numai o inteligenţă excepţională dar şi pasiune.

Meritele acumulate de Haret într'o activitate febrilă, îl impuseră în postul de membru al consiliului permanent de instrucţiune. Şi aci însă, spiritul său de dreptate şi legalitate îl face să vie în conflict cu autoritatea superioară. Ministrul făcând o numire de directoare la Craiova, fără avizul consiliului permanent, care era strict necesar, Haret redactează un aviz în care arată că ministrul nu avea drept să facă numirea fără să consulte consiliul permanent. Ministrul nu ţinu seamă de opinia sa şi Haret îşi înaintă demisia care a fost primită pe ziua de 29 Aprilie 1882.

La 4 Mai 1883 fu însă numit de P. S. Aurelian inspector general al şcoalelor.

Lucrând în permanenţă cu miniştrii liberali, se produse o oarecare apropiere sufletească, aşa fel încât odată cu venirea lui Mitiţă Sturza ca ministru al instrucţiei, fu numit secretar general al ministerului (1885).

Inscris în cadrele partidului liberal, Haret ajunge pentru prima dată ministru, la 31 Martie 1897 şi în decursul a doi ani de guvernare realizează două legi de cea mai mare însemnătate: legea învăţământului secundar şi superior (1898) şi legea învăţământului profesional.

Haret numără la activul său: grădinile şcolare, cărţile gratuite pentru copii săraci, cantinele şcolare, şcolile de adulţi, revista de cultură pentru popor „Albina" etc.

O altă iniţiativă cu frumoase urmări a fost utilizarea scriitorilor ca referendari la Casa Şcoalelor. Graţie acestui fapt s'au realizat „România pitorească" de Vlahuţă şi „Povestea unei coroane de oţel" a lui Coşbuc.

Haret a dorit să vadă înfăptuită o colecţie folkloristică din materialul adunat de echipele studenţeşti. In acest domeniu putem semnala cele trei volume de „Materialuri folkloristice" publicate de Gr. Tocilescu.

S'au strâns apoi o seamă de melodii populare, s'au făcut o serie de tablouri pentru şcolile primare etc. etc.

Odată cu plecarea guvernului liberal, reformele lui Haret nu mai sunt ţinute în seamă. Gr. Cantacuzino, preşedintele consiliului, afirmă că legea învăţământului superior făcută de Haret este o copie a proiectului lui Take Ionescu din 1895 şi Haret e nevoit să polemizeze cu guvernul spre a restabili adevărul. Şi astfel, prins din ce în ce mai mult în lupta politică ale cărei nedreptăţi îl iritau, Haret se consacră tot mai mult şcolii româneşti, neglijând oarecum activitatea pur ştiinţifică de pe urma căreia ne-ar fi rămas desigur opere de valoare europeană.

Dar dacă pe tărâmul strict ştiinţific, timpul nu-i permitea să lucreze decât rareori, pe teren social nu contenește să realizeze reforme de cea mai mare importanţă.

In 1905 face o serie de propuneri menite să amelioreze considerabil soarta ţăranilor. Cere: să se ia măsuri ca arendarea pământurilor de către cămătari să devie imposibilă, ţăranii să poată ei în schimb, să ia în arendă moşii dela marii proprietari; ajutoare pentru îmbunătăţirea uneltelor de muncă şi asigurări împotriva accidentelor; administraţie şi justiţie ieftină şi onestă şi în fine, înlăturarea alcoolismului.

In tot timpul şederii sale în fruntea ministerului Instrucţiunii, Haret a ştiut să fie un camarad al tuturor inferiorilor săi.

Doamna Haret spune că primea oricând pe cei mai umili colaboratori.

— „Odată, povesteşte dânsa, a venit un învăţător cu soţia tocmai pe când el lucra cu Sturza în birou iar eu primiam vizita câtorva miniştri plenipotenţiari. Soţul meu a trimes vorba să-i primesc eu, până când va termina el lucrul. Bieţii oameni s'au simţit tare prost între miniştrii plenipotenţiari cu cari nu se puteau înţelege, neştiind altă limbă decât cea românească pe care aceştia nu o cunoşteau. Mare le-a fost însă bucuria când la plecarea lui Sturza, ministrul lor i-a întâmpinat cu figura deschisă şi mulţumit că n'au plecat înainte de a-i fi văzut.

Lucra peste măsură şi când eu sau prietenii lui îl sfătuiau să-şi menajeze puterile ne răspundea, invariabil:

„Când pe umerii tăi apasă o grea răspundere trebue să munceşti **mai mult** decât poţi".

AMINTIRI

Doamna Haret continuă cu glas duios:

„M'am născut în 1866 la Lipia (jud. Buzău). Aveam o gospodărie ca în vremurile feudale.

Pe Haret l-am cunoscut când a fost trimis de ministerul domeniilor să ridice planul unei moşii în apropiere de Buzău. A tras în gazdă la un vecin care, neavând cele de trebuinţă pentru primirea unui oaspe atât de simandicos, a făcut apel la noi. I-am dat de toate.

Eu eram pe vremea aceea tare zburdalnică. Circulam din zori până'n seară. Haret m'a văzut jucându-mă cu mingea. Tinereţea şi zburdălnicia mea l-au atras. Peste câteva luni m'a cerut în căsătorie. Cum vezi un adevărat „coup de foudre".

Trebue să-ţi spui că, deşi mult mai în vârstă decât mine, Haret era foarte copilăros. După ce ne-am căsătorit, multe rude şi prietene de ale mele se minunau că un om atât de serios în treburile publice poate face năzbâtiile pe cari le făcea el. De altfel când era copil, se mutau vecinii din mahala, atât era de zurbagiu.

Mi-aduc aminte că venisem odată dela operă. Văzusem Faust. Şi întors acasă, în halat şi în papuci, s'a apucat să joace balet cu atâta convingere încât un papuc i-a zburat drept în fundul sobei.

Spiru Haret

Făcea fel de fel de ghiduşii. Ii plăcea muzica nespus şi cunoştea toate rolurile din opere. Le fredona fără greşală.

Pe cât era de vesel şi de mulţumit în casă pe atât de mult îl amăra politica.

Brătianu, văzându-l odată nemulţumit, i-a cerut să-i spună cauza, promiţându-i că-i va face orice îi va cere. Şi Haret i-a cerut să i se acorde fondurile necesare ca să poată lucra în bune condiţii, să facă laboratorii, şcoli etc. Dar Costinescu, ministrul de finanţe, s'a opus, aşa cum se opunea întotdeauna când era vorba de şcoală. Era convins, el care ajunsese cu foarte puţine studii la o situaţie atât de înaltă, că învăţătura e un lucru de prisos.

Haret a fost foarte afectat de refuz şi a plecat la ţară împreună cu mine. Ionel Brătianu a venit îndată cu maşina după noi, ca să-l împace. N'a fost nici prima şi nici ultima dată când l-a nemulţumit purtarea lui Costinescu.

Situaţia lui în partid era dintre cele mai bune. Tinerii generoşi au vrut să-i ofere lui şefia când s'a îmbolnăvit Sturza. In acest scop au venit la el George Diamandi, Dr. Radovici, Morţun, D-rul Lupu".

PRIETENII

Intreb pe doamna Haret cari au fost cei mai buni prieteni ai soţului ei.

— „Era atât de bun încât avea foarte mulţi prieteni. Mai mult era legat de Petrică Orleanu, inginerul Mihail Râmniceanu şi Hârjeu. Avea însă şi alţi numeroşi prieteni. Imi amintesc că la moartea lui, Ionel Brătianu plângea în hohote, ca un copil ,sprijinit de o sobă din salon. Sturza ţinea deasemenea mult la el. Nu puteai să nu iubeşti pe un om blând ca el. Se purta atât de bine cu ţăranii încât aveau impresia că moşia lui le aparţinea. Ani de-arândul noi nu am ridicat un fir de grâu de pe moşie. Cu servitorii se purta prieteneşte. Iubea mult animalele şi mai ales câinii. Pe când avea un Saint Bernard a scris un articol despre inteligenţa animalelor, în „Viaţa Românească".

Munca şi necazurile l-au răzbit însă. Lucra uneori noaptea până la 3—4 şi se deştepta de vreme.

In ziua de 3 Decembrie 1912 a mers la vie cu sania şi acolo, încântat de frumuseţile întinsului alb, părea un copil. Impreună cu Mihai, fiul nostru adoptiv au înălţat un zmeu.

A treia zi ne-am întors la Bucureşti. Se simţea rău. Păstrase însă intactă pofta de mâncare.

Peste câteva zile s'a sfârşit, fără ca doctorii să-şi fi dat seama ce are. Un cancer al intestinului l-a răpus în plină vigoare".....

NEDEEA

(Urmare din pag. 3-a)

Femeile mai sărace, tinere şi bătrâne şi fetele mari vin cu pantofii în mână, pe de o parte ca să nu-i strice, iar pe de altă parte că nu se simt ele bine în pantofi care le stingheresc mersul.

La marginea satului cu nedeea se aşează ciopore, ciopore pe câte o pajişte înverzită, îşi încalţă ciorapii şi pantofii, îşi şterg năduşeala de pe faţă, apoi îşi mai dreg colţurile de păr pela frunte, iar din sticluţa dela brâu şi din cutia învăluită în sân îşi mai împrospătează dresurile şi pudra pe obraz, se mai odihnesc puţintel şi intră în sat cu înfăţişare sărbătoarească, privind în dreapta şi în stânga şi aşteptând să fie poftite în vreo casă.

— Bine te-am găsit, cumnată Lisavetăăă!... La mulţi ani, cu sănătate, ce mai faci, ce mai dregi, ce-ţi mai fac copiii?! — auzi pe câte una.

— Ei!... Cumnată Maria, zice pentru sine cealaltă, oprindu-se o clipă în loc, apoi alergând într'un suflet la poartă: ia poftiţi pe la mine să luăm ceva'n gură cu toţii, că aşa-i în ziua de azi; haide, haide, îndrăsniţi că nu vă bate nimeni, le îndemna, căci cumnata Maria mai avea cu ea vreo două, trei megieşe, care păreau cam ruşinoase.

— Doamne,... cumnată Lisavetă, că nu veniram noi, frate, pentru masă, ci iacă aşa, să ne mai vedem şi noi, să mai privim lumea, să mai aflăm vreo noutate de pela dumnevoastră, că de când ne-am instrinat aşa, aproape să nu te mai cunosc!...

— Da bine, cumnată Lisavetă,... să nu vii şi dumneata pe la mine la Sânta Marie!!.... Te-am aşteptat toată ziulica, te-am căutat nedeea toată şi nu ţi-am dat de urmă.

— Apoi n'am fost la nedee, cumnată!

— Apoi cum?!...

— Iacătă am zăbovit după un pârdalnic de proces, că n'a avut de lucru Vasile al Stanchii: ne-a pus de martori, că i-a bătut Gheorghe Istodoruş copilu, că l-a prins cu caprile 'n salcâmi,... tot de vrăşmăşii se ţine lumea noastră!

— Ei!... ce să-i faci!... Aşa's unii oameni, vezi dumneata, răutăcioşi, sfârşeşte cumnata Maria, păşind pragul tinzii, rătăcindu-şi privirile prin hodăiţa împodobită cu chilimuri şi cu tot felul de alesături scoase din ladă pentru ziua nedeei...

In vremea asta cete de lăutari venite din toate părţile, cutreieră satul şi cântă la mese.

După masa de prânz care se prelungeşe cu rânduri, rânduri de oaspeţi până seara, lumea se strânge în faţa şcoalei sau a bisericii, unde este un loc mai mare, sau în lipsă, pe o pajişte în zăvoiul satului; şi cu lăutarii cei mai buni, încep jocul. Hora creşte din ce în ce până ce de-abia vezi dintr'o margine într'alta şi nu arareori se fărâmiţează în alte hori mai mici, cu lăutari deosebiţi, care cresc şi ele în rotogoale din ce în ce mai mari, până ce se izbesc una de alta.

Mie imi place să dau ocol horei, cam cu pălăria pe ochi, făcându-mă a nu băga nimic în seamă, dar trăgând cu urechea la ceeace sfătuesc bătrânii între ei.

— Aba, măi vere Ioane, zice unul, n'ar fi bună fata lui Grigore al lui Ciucă de nepotumeu, bre?!... Are şi ceva avere şi-i chipeşe nevoie mare, la aruncă-ţi ochii la ea.

— Hei, vere Niţă, răspunde cel întrebat, zâmbind pe sub mustaţă; o fi ea cum o fi, dar de-o semăna cu alimănita de mumă-sa, să zici: Doamne fereşte şi să-ţi faci cruce!... Ai auzit dumneatale că aşchia nu sare departe de copac!...

— Ei,.... mai zice vărul Niţă, fără habar, d'apoi că strikai şi eu o vorbă; de, ca omul cu beleaua, n'a sta să-mi însor băiatul acum. Alţii alături de ei tăinuesc şi mai cu foc, în vreme ce horele cresc şi se amestecă unele cu altele.

Părinţii de familie din zeci de sate stau pe margini şi privesc cu drag cum odraslele lor, băeţi şi fete, se împerechează după îndemnul inimii şi se avântă la joc. Cu acelaş dor mamele se alătură şi ele şi-i privesc pe furiş, şoptindu-şi din timp în timp ceva „tainic" la ureche. Sunt unele fete care nu se prea deslipesc de ai lor şi cu tot îndemnul mamelor ori rudelor, nu îndrăsnesc să se prindă în horă.

Numai ce auzi dacă te dai mai pe lângă ele:

— Du-te Măriuco, du-te lângă Costică al Vetei, că şi tatăsău venea lângă mine când era băiat; du-te muică nu te sfii, că mâine-poimâine o să împreunăm curăturile din faţă, nu ştii că are pământ lângă noi?!... Barem dacă n'a fost dat să ne luăm noi, ăi bătrâni, să vă luaţi voi, copiii!...

— Mi-e ruşine, mamă, cum să mă duc eu singură?!....

— Ei, las'o 'ncolo de ruşine, nu vezi şi tu că toţi joacă, ia te uită la Sâneta moaş'ta, cum se 'nfipse lângă al dascălului. Aaa!... alimănita, să trage tot la bine ca mumă-sa... apoi-dară!...

Până seara se prelungeşte jocul, când fiecare începe a se pregăti de drum. Mare parte din lume rămâne să petreacă şi noaptea pe la colibele prietenilor şi cunoscuţilor, unde lăutarii cântă, veselia şi jocul sunt şi mai mari.

Netăgăduit că aceste prilejuri fac să înoolţească legături de inimă care în totul toamnei şi în cârnelegi, stârnesc un şir de nunţi cu noui şi vesele petreceri...

IANCU BARNEANU

TIP. ZIARULUI „UNIVERSUL", BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU, 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P.T. T. Nr. 44908 - 938